

"NU ÎNȚELEG DE CE ÎMI LIPIȚI ACEASTĂ STRANIE ETICHETĂ DE ECHIDISTANȚĂ ASUMATĂ"

MIHAI BOTEZ

pag. 6-7

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL IV • NR. 22 (174) • 10-16 iunie 1993 • 16 pagini • 50 lei

"PÎNĂ LA SFÎRȘIT, TOTUL DEVINE

LITERATURĂ"
Pag. 8-9

VIRGIL NEMOIANU

ANDREI CORNEA

EDITORIAL

Nu există corupție

G.S.N.

GUVERN DE SALVARE NAȚIONALĂ ?

TIA ȘERBĂNESCU

pag. 3

pag. 13 ALICE VOINESCU

Fragmente inedite din Jurnal despre:

- asasinarea lui Armand Călinescu
- o conferință a lui Noica din 1940
- cedarea Basarabiei și a Bucovinei

"Afacerea corupției" a făcut să se răspindească fără parcimonie mai multe semi-adevăruri, mai periculoase chiar, prin consecințele lor posibile, decît minciuna nudă.

Cel dintîi semi-adevăr este sugestia că, avînd în vedere universalitatea corupției, nu avem a ne îngrijora prea mult de ceea ce se întîmplă la noi în această privință. Or, important nu este faptul că pretutindeni există corupție, ci: 1) cît de extinsă este corupția într-o societate dată, 2) dacă societatea dezvoltă anticorpi împotriva răului ce o alterează, 3) dacă sistemul economico-politic nu generează corupție "ceas de ceas și în proporție de masă". Cine încearcă să răspundă cu onestitate la aceste întrebări află că există corupție și... "corupție" și că, din acest punct de vedere, stăm destul de jalnic.

Al doilea semi-adevăr constă în susținerea apolitismului corupției. Numai că, de vreme ce traficul de influență sau luarea de mită nu au sens decît în cazul unor persoane influente și cu putere, rezultă că mai ales deținătorii puterii se pot face vinovați de corupție. Puterea este însă exercitată de către partidul sau partidele formînd majoritatea. Prin urmare, corupția, spre deosebire de necinste, este "foarte" politică.

Al treilea semi-adevăr vrea să ne încredințeze că acei ce au luat în brațe cazul generalului Florică - în esență Opoziția - vor "să destabilizeze". Este vădit că se urmărește o "destabilizare", și anume a actualei guvernări și puteri. Dar, ca să ne exprimăm adecvat circumstanțelor, "chestia" nu este cine pe cine destabilizează și de ce, "chestia" este

numai dacă înalți funcționari, miniștri sau parlamentari etc. au primit sau nu "șpagă".

Al patrulea semi-adevăr nu este de fapt, aparent, decît un mărunț tic lingvistic. Vorbim mereu despre "fenomenul corupției". Ce e rău și ce nu-i adevărat aici? - se va spune. Nu este și corupția un fenomen? Adică cum un "fenomen"? Un fenomen, precum meteorii, ca ploaia ori grindina, care vin, fac eventual prăpăd, dar trec, trec "de la sine", iar noi ne uităm și le uităm, văzîndu-ne apoi de treabă înainte? Ori e corupția un fenomen în sensul în care vorbim despre "fenomenul Michael Jackson"? Ar fi, așadar, corupția ceva nemaivăzut, care te lasă perplex, mut de uimire, o ciudățenie, pe scurt, o excepție? Sau se are în vedere sensul neutru, mai filosofic, a ceva care "apare", care "se lasă văzut"? Nenorocirea este însă că, precum știm, corupția nu "apare", nu "se lasă văzută", ci, dimpotrivă, se ascunde, se disimulează, se furișează. Nimic "fenomenal" în ceea ce o privește, și în nici un sens.

Așadar, dacă întrebăm, precum copiii ce umblă cu ghicitul, "ce este corupția - ființă, lucru ori fenomen al naturii?", trebuie să răspundem întristător de scurt: "nici, nici, nici". De fapt, corupția nu există ca atare. Ea nu e o stihie, o dihanie, o entitate, un lucru, o esență sau o substanță. O îmbăiere în nominalism mi se pare cu totul preferabilă în atare cazuri. Prin urmare, corupție nu există. Există doar inși aflați la putere care își acoperă reciproc cum pot mai bine necinstea, greșelile, avariția și turpitudinea. A vorbi altfel nu-i decît o corupție... a adevărului. Punct.

M-a nedumerit titlul de rubrică "Dreptul la replică" sub care a apărut în nr. 20 (172) al revistei "22" scrisoarea d-nei Georgeta Berdan, sora inginerului și scriitorului Gheorghe Ursu. După cum se arată chiar în această scrisoare demnă, care exprimă o indignare pe cât de justificată pe atât de reținută, Gheorghe Ursu, entuziastul, naivul Babu, n-avea cum să răspundă singur: a fost asasinat practic sub ochii noștri, ai tuturor, de o Securitate căreia nimeni n-avea cum să-i ceară atunci și, precum se vede, nu poate să-i ceară nici acum, socoteală.

Drept la replică? Dacă dintre toate scrisorile pe care le primiți la redacție ați ales pentru a o reproduce întocmai inanitatea semnată Sanda Rădulescu, nu dreptul, ci datorită de a replica ar fi revenit societății românești, nouă tuturor, revistei "22", dvs. E nespun de înfrustrător să citești, ca unică reacție, o scrisoare a surorii victimei, care are, inevitabil, aerul unei justificări. Ca și cum Gheorghe Ursu ar fi anchetat din nou de Securitate și s-ar prezenta argumente care să-i susțină inocența.

Constituie oare insinuările veninoase semnate Sanda Rădulescu, publicate de dvs. simultan (sau aproape) cu o pledoarie similară în favoarea asasinilor, apărută în România Mare, o reacție la repunerea pe rol a dosarului acestei crime odioase? Mă tem că nu, că dosarul întocmit ca urmare a anchetei unei comisii din care-mi amintesc că făcuseră parte, între alții, d-nii Silviu Brucan, Gabriel Andreescu și Radu Filipescu a fost înmormântat definitiv. Este adevărat că unele dintre piesele lui au fost sustrate, că procurorul militar căruia i s-a încredințat cazul a fost amenințat cu moartea dacă-l va elucida și că ofiterul de miliție despre care se presupune că ar fi fost asasinul și-a scos certificat de nebun?

Torturarea până la moarte a unui om nevinovat aflat în detenție este o crimă pe care orice minte sănătoasă refuză s-o conceapă. Așa cum este de neînțeles nefinalizarea anchetei într-un caz atât de lesne elucidabil. Destinul lui Gheorghe Ursu apare însă și mai cumplit, tragedia lui este și mai strigătoare la cer pentru cei ce știu că dintre înaintașii lui au fost martirizați și că, în ceea ce-l privește, a fost cel mai neașteptat Don Quijote în slujba a tot ce credea că este drept, frumos, bun. A fost sau nu bunicul lui, ciobanul Ursu plecat cu oile din Albac, un descendent direct al lui Horea, cum susține legenda familiei? Adevărul acestei supoziții este oricum mai greu de stabilit decât cel - cu atâtă grijă ascuns - al identității ucigașilor lui Babu. Oricum, cert este că bunicul său matern a fost notarul Stoessel, prieten cu familia Rebreanu și transformat de Liviu Rebreanu în personaj al romanului său Ion și că cei 13 membri ai familiei Stoessel rămași în Ardealul de Nord au pierit în Holocaust. Și că a căzut, de asemenea, victimă Holocaustului tatăl soției lui Gheorghe Ursu, Sorana, asasinat în 1941, în pogromul de la Iași.

Știu că revista "22" a contribuit mai mult decât altele la efortul de stimulare a atît de ineficienței noastre Justiții în cazul lui Gheorghe Ursu, dar a trecut atîta vreme fără să se facă ceva, încît mi se pare absolut necesar ca măcar cineva - și vă propun ca acest cineva să fie "22" - să strige săptămîină de săptămîină, cîtă vreme va fi nevoie, că asasinul (asasinii) lui Babu continuă să se plimbe în libertate. El unul - care protesta împotriva tuturor nedreptăților, care i-a scris lui Hrușciov pentru a-i cere să restituie Basarabia României și care nu suportă nimic strîmb - n-ar fi tăcut pînă nu s-ar fi făcut lumină deplină, dacă ceea ce s-a întîmplat cu el s-ar fi întîmplat cu altcineva.

Vă propun deci să-i omagiați memoria urmîndu-i exemplul.

Cu deosebită considerație,

FELICIA ANTIP
București, 30 mai 1993

Scrisoare deschisă

Stimate domnule
Tirnovanu Mihai,

Referindu-mă la scrisoarea dvs. publicată în revista "22" nr. 20/1993, vă felicit și vă invidiez pentru cei 20 ani ai dvs. Vă scrie un om simplu - care vă poate fi bun -, neangajat politic de nimeni, pentru a-și putea servi țara așa cum îi dictează conștiința:

1 - dintre toate publicațiile care apar am preferat "România liberă" și "22", pe care - funcție de posibilitățile mele financiare - le-am cumpărat de 2-3 ori pe săptămîină. De la 1 mai 1993 sînt abonat la revista "22", căreia îi doresc să rămîină cinstită și neutră, în slujba intereselor poporului român;

2 - m-a impresionat scrisoarea dvs., puritatea dvs. sufletească, specifică tineretii, dar nu pot fi de acord cu expresiile tari, violente, ca: "afirmați cu nerușinare", "cum îndrăzniți să scrieți", "în ziarul dvs. masonic" și amenințarea finală "vom face dreptate și nu vă vom uita nici pe voi și nici pe comuniști, căci cine nu este cu noi este împotriva noastră". Sînt convins că fără aceste expresii, scrisoarea dvs. ar fi fost mult mai convingătoare, ar fi avut un mai mare impact;

3 - pentru a scoate România din grava criză în care se află, toți cei care-și iubesc țara, care vor salvarea României, au datoria, au obligația de a pune mai presus de orice interesele superioare ale României, care cer:

• victoria în viitoarele alegeri - care pot avea loc înainte de 1996, chiar și în acest an - a acelor forțe capabile să instaureze un regim cu adevărat democratic, să se bucure de încredere atît pe plan intern, cît și extern;

• schimbarea mentalităților și educarea civică a poporului în spiritul respectului pentru familie și aproapele nostru, pentru morala și toleranța creștină, pentru lege și valorile naționale și universale, pentru adevăr, cinste și demnitate umană.

Aceste forțe sînt așa cum sînt și ele nu vor putea învinge fără sprijinul dvs., al tineretului. Tradițiile de luptă ale tineretului român, cei care și-au dat viața în Decembrie 1989, Piața Universității și obligația pe care o avem fiecare din noi pentru viitorul României, vă obligă și ne obligă să acordăm acest sprijin!

Poporul nostru a pierdut trenul la 22 Decembrie 1989, la 20 Mai 1990 și la 27 septembrie/11 octombrie 1992 tocmai datorită faptului că nu s-a unit. Dacă-l va pierde și la viitoarele alegeri există pericolul ca - în cazul unei posibile noi Yalta - România să fie lăsată din nou în zona de influență a Moscovei, să fim din nou părăsiți în interiorul unei alte posibile cortine de fier, pentru care vom binemerita blestemul generațiilor viitoare.

Dvs., tineretul, sinteza viitorului României și aveți obligația de a fi în fruntea luptei pentru renașterea țării noastre, pentru demnitate umană și națională, pentru bunăstare și dreptate pentru întregul popor; din tragediile și greșelile din ultimii 60 de ani să tragem concluziile necesare.

Puterea să fie dreptatea cauzei pentru care luptăm, comportamentul și fapta noastră, cinstea și demnitatea noastră. Sabia să fie scoasă numai pentru a ne apăra granițele, ființa națională și demnitatea. Să nu folosim forța și violența, să nu răspundem la provocări, să nu ridicăm mînușă, să rămîinem calmi și demni. Ar fi multe, foarte multe de spus.

Trebuie să avem încredere în noi, în poporul nostru, în viitorul României.

Să nu uităm că strămoșii noștri au avut condiții înfrînte mai grele decât le avem noi și au învins!

Cu cele mai bune gânduri,
GH. ARVUNESCU
28 mai 1993

Celor în care cred

Aș vrea să abordez, din punctul de vedere al omului obișnuit, problematica debătută la TV în emisiunea "Simpozion" din 19.05 a.c. - "Istoria se repetă".

Trebuie să vă spun de la început că în adolescența mea, ca orice fată romanticoasă, am iubit poezia. Fără o îndrumare specială, fără un studiu aprofundat, ci pur și simplu. Citeam ce-mi cădea în mînă și, bineînțeles, în primul rînd ce învățam la școală. Doar atît că nu mă limitam la subiectele din manuale, ci căutam volumele, citeam și celelalte poezii și, cum era și firesc, m-am simțit mai aproape de unii autori decât de alții. Așa l-am descoperit și pe Marin Sorescu. Mi-a fost drag. O vreme l-am căutat și am revenit mereu la el. Cu timpul, viața, mediul m-au îndepărtat de poezie și citeam, ca orice om obișnuit, mai ales romanele de care auzeam că au apărut, dar în tiraje prea reduse și pe care luptam să le obțin de sub teșele. După decembrie '89 au apărut Celelalte revelații. Deși, de multe ori, noul gen de lecturi mă depășește prin

exprimare, prin subtilitate filosofică și prin erudiție, prin tot omenescul din ele îmi sînt cunoscute, apropiate și dragi. De aproape trei ani viața mea spirituală se împarte între aceste lecturi și o total surprinzătoare - pentru mine - aviditate de a cunoaște tot ce se întîmplă în jurul meu și mai ales deasupra mea, în planul politic, social. Aș vrea să fiu la curent cu tot, să știu tot, să înțeleg tot. N-ar fi nimic rău în asta, dacă nu m-aș consuma cumplit vînzînd atîta demagogie, ipocrizie, ură, irresponsabilitate etc., etc.

Și așa, într-o zi, exasperată de unul din uimitoarele noastre momente de "Originalitate", mi-au venit brusc în minte cîteva din versurile dragi mie odinioară, pe care aș fi vrut și eu să le urlu: "Circulați pe partea carosabilă / A sufletului meu, barbarilor!" (...)

Și m-am întors cîteva ceasuri la Marin Sorescu. Și mi-a fost la fel de drag. Are chiar și o poezie care se așterne perfect pe tema emisiunii la care mă refer: studiem istoria; vestigiile, colindăm muzee, enunțăm, denunțăm, concluzionăm mai plini de înțelepciune și "ne greșim istoria noastră alături". Și mi-am mai amintit că l-am văzut acum, după '89, de cîteva ori la TV, am citit prin ziar una-alta, i-am citit cîteva luări de poziții și nu-l mai înțelegeam: ce căuta el acolo, lîngă Putere și tot ce reprezintă ea? Cum a putut să treacă dintr-o parte tocmai în cealaltă?

Și iar îmi aminteam: "O, între stele/E atîta timp degeaba."

Dacă Dumnezeu a dat unora Har și nouă mai puțin, puținul pe care avem de ce să-l rupem între hula și iubire, între admirație și dezamăgire? Dați-ne voi ce-i bun, curat și frumos și lăsați-ne nouă gîlceava, cea a Zeilor fiind doar o parodie ce-i coboară. Lăsați-ni-i nouă pe Arghezi, Sadoveanu, Călinescu, Nichita și alții așa cum îi simțim, așa cum ni s-au dăruit. Oricum ar fi ca oameni, de la cei Mari a rămas și va rămîne veșnic doar Opera. Și-a renegat vreodată, de-a pururi, vreun popor un Creator? Poate doar preț de-o secundă, de-o contemporaneitate. Și ea trece, vai, atît de repede! În timpul dintre stele, contemporaneitatea e doar un biet atom. Vedeti, am vrut să-l "cert" pe Marin Sorescu și doar l-am dojenit. Acum, pentru mine contemporanul, e un strop mai puțin - prin om -, dar va rămîne infinit mai mult prin Opera. Și apoi, cît Timp sînt eu?

De aceea nu vreau, Marin Sorescu, să cred că și Voi sînteți "(...) niște sfinți cumsecade/Care purtăm aureola/În loc de cureauă/Pe burtă".

Aceasta ar putea fi pînă la urmă o "Scrisoare deschisă" lui Marin Sorescu și nu numai lui!

V-o trimitem vouă pentru că în voi cred și pentru că printre voi sînt mulți dintre zeii din a căror gîlceavă cei mai mulți nu înțeleg nimic. Și de aici dezaprobări, dezamăgiri care ne dor, pînă la urmă, pe toți.

Cu dragoste și respect,

ANIA NICULESCU
Cluj, 24 mai 1993

Numai 400 lei

pe trimestru
costă abonamentele cu jumătate de
preț oferite de revista "22" pentru
PENSIONARI,
CADRE DIDACTICE,
ELEVII, STUDENȚII,
FOȘTI DEȚINUȚI POLITICI,
VETERANI DE RĂZBOI.

Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma de 400 lei pe adresa:

Revista "22" cont 45103532, BCR Filiala
sector 1, Str. Londra nr. 10, Totodată, cei
interesați sînt rugați să trimită adevăratele
corespunzătoare (talon de pensie,
adeverințe de la școală etc.) pe adresa:
Revista "22" Calea Victoriei 120, sector 1,
București, cu specificarea pentru Serviciul
de Distribuție.

Abonamentele la jumătate de preț
pentru aceste categorii de cititori vor fi
sponsorizate de INSTITUTUL PENTRU
DEMOCRAȚIE ÎN ESTUL EUROPEI,
Asociația EST-LIBERTĂȚI și de firma
THE FUTURE IMPACT din SUA,
condusă de Mihai Botez și de la scriitoarea
HERTA MÜLLER.

Pentru cei care nu fac parte din categoriile
amintite, revista "22" asigură contractarea unor
ABONAMENTE CU REDUCERE. Costul unui
abonament ridicat de la sediu (Calea Victoriei
nr. 120), cu posibilitatea păstrării exemplarelor,
este de 520 lei pe trimestru.

Pentru abonamentele expediate prin poștă,
costul va fi de 630 lei.

CITITORII DIN STRĂINĂTATE se pot abona la
revista "22" depunînd costul abonamentului în
conturile noastre deschise la Banca Comercială Ion
Tiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12: pentru
dolari în contul 4020253230, pentru mărci în contul
4020253231, pentru franci francezi în contul
4020253235 (cu specificația: PENTRU REVISTA "22")
sau trimițînd un cec (money order) pe adresa: Revista
"22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1,
București, România. Costul unui abonament pentru
zona europeană este de 72 dolari pe an (36 dolari pe
6 luni, 18 dolari pe trimestru) sau echivalentul în orice
monedă convertibilă (120 DM anual, 60 DM pentru 6
luni, 30 DM trimestrial, 400 franci francezi anual, 200
franci pentru 6 luni, 100 franci trimestrial). Pentru
celelalte continente, prețul unui abonament este de 80
dolari anual, 40 dolari pe 6 luni, 20 dolari trimestrial.

Abonamentele contractate la redacție nu se recal-
culează, indiferent de mărimea de preț ulterioare.

LA SEDIUL REDACȚIEI PUTEȚI CUMPARA DIN STOC:

Numere, după cum urmează: din
anul 1990 numerele 15, 16, 18, 22,
23, 24, 25, 28, 29, 32, 33, 38, 41, 44,
iar din anii 1991 și 1992 - orice
număr. Exemplarele vechi vor fi
comercializate la preț de 50 lei/ex.
De asemenea, redacția "22" ține la
dispoziția donatorilor "Raportul asupra
evenimentelor din 13-15 iunie"
(120 lei) precum și Edițiile speciale:
"22" - "Suspiciune de fraudă" (50 lei),
"Oslobodenje" (30 lei),
"Alianța Civică" - "Forumul Demo-
crațiilor pentru ieșirea din criză" (40 lei).

Ne cerem scuze celor cărora, din
lipsă de spațiu, nu li s-au publicat
textele trimise la redacție. În limita
posibilităților, vom încerca să răspun-
dem personal. Manuscrisele nepu-
bligate nu se înapoiază.

Concurs de Eseuri

Adunarea Cetățenească Helsinki, orga-
nizație internațională creată în 1990 sub
auspiciile lui Václav Havel, invită tinerii
de pînă în 19 ani să participe la un con-
curs de eseuri pe tema:

UNDE SE SFÎRȘEȘTE EUROPA?

Manuscrisele nu trebuie să depășească 5-6 pagini. Titlul anunțat este
orientativ. Eseuri pe teme apropiate:
"Ce înseamnă pentru mine Europa?",
"Cum va arăta Europa de mîine?", ...,
vor fi admise în concurs.

Rezultatul concursului va fi anunțat
la mijlocul lunii septembrie 1993. Eseul
cîștigător va fi publicat în revista "22", iar
autorului i se va oferi participarea la Con-
ferința internațională organizată de ACH,
la Ankara, între 2-5 decembrie 1993.

Manuscrisele urmează să fie trimise
pînă la 1 septembrie 1993, pe adresa:
Redacția Revistei "22", Concurs Eseuri,
Calea Victoriei 120, București

Concurenții care au susținut probe
pentru ocuparea postului de redactor la
revista "22" sînt rugați să ne contacteze
începînd cu data de 09.06.1993.

HORATIU PEPINE Ultimul monopol

În 16 aprilie 1992, Parlamentul elabora un proiect de hotărâre pentru constituirea unei comisii care ar fi trebuit să verifice dosarele de Securitate ale fiecărui membru al legislativului. Scopul cercetării era de a se stabili dacă cei aleși la 20 mai 1990 au fost angajați, au fost colaboratori sau informatori ai Securității. Citit astăzi, textul acelui proiect de hotărâre, în 9 articole, apare destul de ciudat. Cum s-a ajuns ca membri de atunci ai legislativului să pună pe ordinea de zi o hotărâre sinucigașă? Comisia, se spunea în proiect, va întocmi rapoarte în cel mult 45 de zile și va prezenta concluziile în plenul adunărilor. Nu părea o glumă; proiectul stabilise și o cale de atac a concluziilor comisiei la Curtea Supremă de Justiție.

Componenta comisiei n-a mai fost stabilită niciodată și nici n-a intrat vreodată în dezbateri. Cum s-a ajuns totuși la elaborarea unui astfel de proiect, ieșit parcă din inspirația celui mai intransigent opozant? Cu puțin timp înainte, directorul SRI fusese chemat în fața Camerelor să dea explicații pentru câteva afirmații publice care s-au dovedit mincinoase și pentru a se supune procedurii legale de numire. După ce guvernul Roman fusese înlăturat, poziția lui Virgil Măgureanu părea că este amenințată, deoarece opoziția reală crescuse în cele două Camere. Fideiul fostului premier erau acum primii care cereau destituirea lui Virgil Măgureanu, acuzat că ar fi organizat venirea minerilor în septembrie. Devenise proverbială insistența d-lui Costică Canacheu, deputat FSN, de a cere intrarea SRI în legalitate. Indiferent de subiectul la ordinea zilei, deputatul FSN cerea, așa cum cerea Cato cel Bătrân distrugerea Cartaginei, destituirea DIRECTORULUI SRI și supunerea instituției față de puterea legislativă.

Directorul SRI a răspuns însă în aprilie invitației Parlamentului și a sugerat că deține informații compromițătoare despre cei mai vehemenți oponenți ai săi. A fost un veritabil șantaj public, la care legislativul a răspuns cu o condamnabilă slăbiciune. A apărut totuși ideea comisiei despre care am vorbit mai sus. Verificarea dosarelor ar fi avut ca obiectiv în primul rând anularea oricărui motiv de șantaj. Prețul sincerității și al penitenței publice a fost însă mult prea mare și subiectul a fost în mod tacit îngropat. Directorul SRI se transformase, printr-o mișcare abilă, din acuzat în acuzator și câștigase categoric partida. La puțină vreme, SRI va face o demonstrație de forță și va publica nu dosarele unor parlamentari, ci ale unor ziariști incomozi. Se dovedise și faptul că amenințările sale au acoperire.

Acest episod demonstrează că insistența cu care la noi s-a făcut o corelație între eficiența mecanismului constituțional de subordonare a SRI și calitatea membrilor legislativului are un serios temel.

Subiectul a fost reluat la exact un an de zile de la episodul evocat și Vasile Popovici, deputat de Timișoara, formulează un amendament care să interzică foștilor securiști să intre în comisia de control asupra SRI. A fost una din ultimele ocazii ca spiritul punctului 8 al Proclamației din martie de la Timișoara să-și găsească o expresie legislativă. După ce ideea epurării moral-politice a fost respinsă de două ori la rând în legile electorale, ea a fost respinsă și de data aceasta în numele principiului constituțional al egalității în drepturi. Opoziția radicală a câștigat doar o victorie simbolică, obținând ca în textul jurământului să apară o referire explicită la colaborarea cu fosta Securitate.

Atâta doar că jurământul, fără să fie dublat de o interdicție explicită, nu poate fi considerat o veritabilă garanție.

Problema controlului parlamentar asupra SRI nu-și găsește nici acum, după al doilea rând de alegeri, o rezolvare ușoară. Cu toate că obstacolele nu sînt ușor de localizat, este vădită intenția Puterii de a păstra monopolul asupra serviciilor de informații. SRI, așa cum am văzut, s-a împotrivit sistematic și, profitând de slăbiciunea legislativului, a putut afirma ritos că este gata să prezinte oricînd un raport de activitate. Membrii Comisiei parlamentare de apărare și siguranță națională au declarat însă la rîndul lor că fac de multă vreme demersuri pe lângă birourile permanente pentru organizarea unei ședințe comune în acest scop. Observăm că cercul responsabilităților se închide. De la d-nii Oliviu Gherman și Adrian Năstase la Cotroceni și înapoi la SRI, care nu cunoaște altă subordonare decît aceea față de Consiliul Suprem de Apărare, prezidat de președintele Iliescu. Responsabilitățile se găsesc pe acest traseu, iar zvonurile că președintele Iliescu ar dori să-l înlocuiască pe actualul director SRI au mai puțină importanță. O modificare spectaculoasă la vîrf ar avea doar rolul de a abate atenția de la statutul real al SRI.

În ultimul timp, presiunile interne și mai ales internaționale au devenit mai insistente ca oricînd. Chiar foarte recent, ministrul de Externe britanic, aflat în vizită în România, a făcut o singură referire la un subiect concret de politică internă românească și aceasta a fost legată de subordonarea parlamentară a serviciilor de informații. Pericolul resimțit în momentul acesta, cînd se discută în Parlament constituirea comisiei, este ca mecanismul de control să fie deturnat printr-o colaborare nepermisă a membrilor comisiei cu SRI. Pericolul este real și el constă în transformarea comisiei într-o buclă informațională care începe la SRI și se întoarce în același loc. În definitiv, problema nu este ca anumiți membri ai legislativului să cunoască despre SRI mai multe lucruri decît cunosc în prezent, ci ca SRI să colaboreze cu Opoziția și cu partidul aflat la putere în egală măsură. Problema este, prin urmare, spargerea ultimului monopol al Puterii și, cu toate că are o aparență de partizanat politic, problema este nu atît ca Parlamentul ca instituție să controleze activitatea SRI, ci ca partidele din opoziție să dobîndească accesul la informație.

TIA ȘERBĂNESCU G.S.N. – Guvern de Salvare Națională?

Tradiționala formulă a președintelui Iliescu privind rolul opoziției în epoca de tranziție, și anume "opoziția constructivă", cea care să-și suflece mințile și să pună umărul la susținerea intereselor naționale indiferent de opțiunea politică, formula de guvernare etc., provoacă din cînd în cînd (în momente mai dificile) o animație politică tradusă în tot soiul de noi variante de guvernare. Neamănate de obicei de nimic special, aceste discuții se ivesc periodic și ideea de remaniere guvernamentală trezește imediat speranțe, incită la calcule, determină declarații. Pentru că pînă acum participarea opoziției în guvernele anterioare n-a fost convingătoare și a lăsat impresia unui compromis, partidele rămase "imaculate" sînt în asemenea momente pradă tuturor speculațiilor: Vor intra în joc? În ce fel? Și, mai ales, cine? În ultimele luni, în timp ce guvernul Văcăroiu traversa liniștit atît moțiunea de cenzură cît și greva generală, ideea unui guvern de uniune națională a prins din nou teren. Justificarea acestei intenții pare să fie accelerarea primirii României în Consiliul Europei și a acordării clauzei națiunii celei mai favorizate de către SUA. Pentru că, dacă guvernul Văcăroiu "se descurcă" pe plan intern, recurgînd la bine cunoscutele manipulări pentru dezamorsarea conflictelor, pe plan extern n-are deloc un aer convingător. Delegațiile noastre ministeriale se tot călătoresc, dar vin așa cum au plecat, aducînd promisiuni vagi și condiții precise – acestea din urmă considerate mereu ca persecutînd anume România.

Numai că jocul aparentelor, la care funcționarii noștri politici sînt neîntrecuți în urma unui antrenament de decenii, constînd în a crea o "formă" impusă de normele democrației internaționale și a o umple cu un conținut complet nedemocratic, nu păcălește pe toată lumea. Pentru organisme internaționale contează (probabil) rezultatele. Or, acestea nu există. Un guvern de uniune națională ar mai împărți răspunderea pentru eșecuri și ar avea darul de a prezenta o imagine mai convingătoare. Întrebarea e: cîtă bună-credință este în asemenea intenție? Pentru că, în cazul în care opoziției i se rezervă același rol decorativ, remanierea devine un fals "democratic" menit să sporească seria formelor fără fond create pentru a spori confuzia și pentru a pecetlui, totodată, speranța unei schimbări radicale.

După ce opoziția "tradițională" (cea percepută ca atare din 1990) s-a redus (în urma abdicării PNL) la cîteva partide: PNȚCD, UDMR, PSDR și PAC, în cursul anului trecut s-a creat o nouă opoziție, un strat provenit din foștii participanți la guvernare înlăturați în

septembrie 1991 și din partenerii acestora, respectiv FSN și PNL-AT, actualmente transformați în PD (FSN) și PL-1993. Aceștia dau și semnele cele mai evidente de poftă de guvernare. FSN și-a alcătuit încă din toamna trecută un guvern de rezervă, iar liderul său, Petre Roman, emite neconținut declarații prin care solicită înlocuirea guvernului actual și se arată dispus să preia din nou răspunderea guvernării. Ofensiva FSN, începută imediat după mineriada din '91, s-a întetit, astfel că fostul partid de guvernămînt, după o campanie întreagă de "reabilitare" a propriei activități din 1990-1991, a început să forțeze pozițiile în "ierarhia" opoziției, prelundu inițiativa în ultimele acțiuni întreprinse de aceasta. Această nouă opoziție, pragmatică (cum se consideră ea), ambițioasă (cum se vede cu ochiul liber) și îndeajuns de cinică pentru a se contrazice fără jenă, cuprinde, alături de junii corupți ai primelor guvernați postrevoluționare, segmentele liberale grupate în PL (Rusu, Patriciu), dar și pe cele care par dispuse să se desprindă la comandă din PAC sau dintr-un PNL capabil de orice pentru a-și regăsi un lustru politic.

S-a mai vorbit și de un eventual guvern alcătuit sau controlat de grupul "Un viitor pentru România", grup care reprezintă varietatea de "opoziție obedientă" față de președintele Iliescu, dat fiind că provine din arhiva personală a acestuia. Deocamdată, președintele a început aria de consultări cu liderii partidelor parlamentare printr-o convorbire cu președintele PNȚCD, dl. Corneliu Coposu.

Promptitudinea cu care președintele Iliescu a receptat mesajul lansat de Petre Roman la Convenția de schimbare a prenumelui partidului e destul de suspectă.

Cu atît mai mult cu cît guvernul tocmai s-a alarmat oficial de o declarație a acestuia emisă la Veneția – bun prilej pentru dl. Roman de a răspunde de două ori. Un pic de scandal în jurul fostului premier, a cărui guvernare a fost "spălată" într-un singur an și a cărui absență de pe listele corupției e menită s-o și apreteze, nu strică.

Din păcate, nu ideea unui guvern de uniune națională este ceea ce contrariază în asemenea cazuri. Ci faptul că nu este un guvern de uniune națională. Experiențele de pînă acum, ca și persoanele implicate, au dovedit că a fost vorba de guverne de selecție națională. O "selecție" de un anume tip. Cine vrea să aibă o sinteză scurtă de tot a acestor guvernări și a rezultatului lor n-are decît să-l asculte pe Paul Everac într-o simbrătă seară. Și se va convinge că de unde nu e, nici Consiliul Europei n-ar trebui să ceară. Dl. Everac a glosat pe tema "a ști cum" (know how) să guverneze. A reieșit că, întrucît Occidentul n-a trecut niciodată de la comunism la capitalism, numai noi românii dispunem de experiența necesară. În ce-l privește, dl. Everac nu pare să fi trecut decît de la puterea sovietelor la electrificarea țării, căreia-i administrează șocuri electrice de cinci minute. În capul său de-abia începe colectivizarea.

DANIEL VIGHI

Proletcultismul, acum

Detasamentele de avangardă ale clasei muncitoare aflate în plină luptă de clasă în ianuarie 1990 au fost primele semnale că, în fapt, ședințele de învățămînt politico-ideologic organizate de partidul comunist ca și, în general, întreaga propagandă de după instaurarea regimului totalitar reușiseră să creeze o mentalitate care s-a dovedit mai apoi principala obstacol în instaurarea democrației în România. Am crezut atunci că nu mai datorăm nimic acestei mentalități, cu o ușurință care ne apare astăzi, din perspectiva timpului, o naivitate în plus adăugată altora asemănătoare ale forțelor politice democratice în apropierea realităților în care ne era dat să trăim. Ședințele acelea la care eram obligați să participăm și pe care le respinseserăm plictisiți au reușit de fapt să creeze un alt om, diferit de cel al societății europene libere. Importanța lor s-a evidențiat abia după revoluția din decembrie, pentru că de reziduurile lor mentale s-a folosit puterea actuală pentru a se menține la conducerea țării. De atunci și pînă la mineriada din iunie, conflictul de clasă dintre muncitori și intelectuali s-a tot accentuat, dovedind că, pe lângă comunismul instituționalizat, exista în România și un altul, mult mai subtil și mai greu de eradicat, care se instalase în chiar modul de a gândi al oamenilor. Efectele acestei mentalități pot fi depistate și astăzi și vor continua să se mențină probabil încă multă vreme, chiar dacă în momentul de față acuitatea lor nu mai atinge violențele intolerante de la început. Teza după care intelectualii nu ar trebui să se implice în politică este una dintre ele, fiind ea însăși o strategie menită să dezangajeze intelectualitatea față de procesul de democratizare a țării. Consecințele unei asemenea atitudini sînt de-a dreptul buimăcitoare prin chiar absurditatea lor. Este greu de priceput cam cine ar trebui să se pronunțe, în absența

intelectualilor, în legătură cu drumul spre civilizație. Este prezent aici un reziduu mental cetos, care disociază politicianul de posibilul său statut de intelectual. Întrebarea este: ce altceva ar putea fi politicianul dacă nu un intelectual? Imaginea arhetipală a acestui "altceva-decît-un-intelectual" ar putea fi ministrul Zăroni, cel cu trei mînuși din vremea lui Petru Groza. Sau poate că un nou Gheorghiu-Dej, care să se plimbe printre tovarășii de luptă și muncă din atelierele cefere, cu șapcă muncitorească și gata să apuce barosul și să-l trîntească pe nicovală în fața redactorilor de la Jurnalul de actualități, ca să-și demonstreze sieși și țării că-l mai știe mînuși. Nu ar trebui să uităm că toate aceste trucuri grosolane ne-au împins într-un primitivism fără perspective, care a creat iluzia că țara este condusă de clasa muncitoare. Numai că Dej nu mai era muncitor, dacă o fi fost vre-

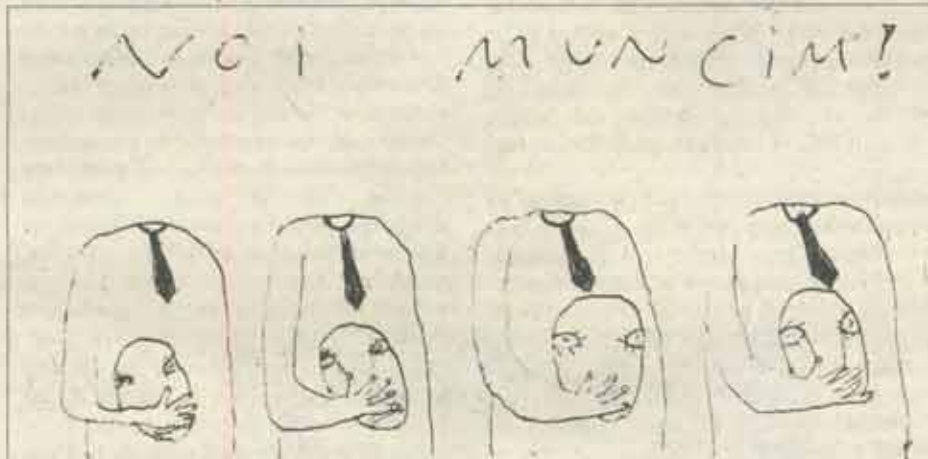
noștri, de la Burebista pînă la Cuza. Nici unul, nici celălalt nu aveau nimic în comun nici cu muncitorii și nici cu voievozii, așa înclt singurul lucru care li definește exact pe amîndoi este faptul că erau altceva-decît-un-intelectual. Eu unul, un alt răspuns alternativ la teza dezangajării politice a intelectualului nu pot găsi și așa fi foarte interesat să mi se ofere unul din partea celor care îl susțin.

Un alt reziduu mental este acuza de elitism, care se poartă prin mediile politice conservatoare, mai ales cînd este vorba de intelectualitatea culturală neobedientă față de Putere. În acest caz este întretinută revolta mediocrităților culturale care, neputînd fi pe măsura marilor valori culturale încă în viață, nu au nici generozitatea de a le admira performanțele. Același fenomen, la proporții de masă de data aceasta, se petrece și în cazul foștilor disidenți. Despre Doina Cornea, Liviu Antonesei sau Mircea Dinescu se spune că au avut misiunea de a fi curajoși de la CIA sau Mossad, sau că, avînd rude în străinătate, le-a fost mult mai ușor "să facă pe disidenți". Regăsim aici un sentiment de culpabilitate neîmpărtășită, dublat

a documentărilor pe care propaganda comunistă se simțea obligată să le organizeze pentru intelectuali "pentru a cunoaște realitatea concretă".

Ideea ar fi cum că nu poți cunoaște nimic decît prin contactul fizic cu obiectul de cunoscut. Substratul psihanalizabil al vizitelor de lucru ale premierului Văcăroiu chiar acesta este — "de a cunoaște pe viu". În plus de asta, ierarhizarea valorică nu privește numai cultura, ci ansamblul societății: în cercetarea științifică, în industrie și chiar și în lumea satului. În regimul trecut s-a purtat un adevărat război propagandistic împotriva țărănilor fruntași, a chiaburilor. În fapt, societatea întreagă ar trebui să se structureze ierarhic pe baza competențelor valorice. Filosofia egalitaristă a subminat bazele acestei ierarhizări naturale de tip concurențial, sfîrșind prin a o înlocui cu o alta, bazată pe fidelitatea față de partid, care a ținut loc de valoare și de competență.

Și cum în orice lucru rău se află și temeiul binelui posibil, ar mai fi de adăugat și faptul că agresivitatea apocaliptică din zilele următoare mineriadei din iunie '90, cînd apăruseră la televiziune o sumedenie de indivizi care cereau închiderea granițelor pentru arestarea intelectualilor care criticaseră Puterea în Piața Universității, a mobilizat politic o parte însemnată a intelectualității democratice din România. Așa s-au născut Solidaritatea Universitară, Alianța Civică și, mai apoi, Partidul Alianței Civice. Motivația politică a activității acestor organizații a apărut ca reacție față de aceste reziduuri de mentalitate, care se dovedesc un obstacol major în procesul de democratizare a țării. Din această cauză, dincolo de incomodările unor partide sau de frustrările unora sau ale altora, apariția PAC răspunde, din această perspectivă, unor nevoi concrete impuse de reformarea societății, oferind o alternativă modernă pentru tranziție, prin mobilizarea remarcabilă a competențelor intelectuale ale țării. Orice abdicare de la aceste exigențe valorice deschide țării drumuri care pot sfîrși mai devreme sau mai tîrziu în preajma unor ritualuri bine cunoscute, în care Gheorghiu-Dej îmbrăcat în salopetă admira forje, în timp ce Nicolae Ceaușescu, la aniversarea sa, închina cupe de șampanie cu Ștefan cel Mare.

dată, dar din nefericire nu era nici intelectual. Asemenea altora care conduceau România, el era un surogat. O lozincă mincinoasă. Acest politician altceva-decît-un-intelectual era un muncitor mincinos, tot așa cum Ceaușescu fusese un patriot mincinos. Pe amîndoi îi interesa să se mențină personal și cît mai multă vreme la putere, cu deosebire că unul era sprijinit de sentimentul de clasă, iar celălalt de toți principii

de o autosuficiență a argumentației, greu de penetrat. Revolta împotriva elitei intelectuale a țării este expresia unui semidictism care, fiind lipsit de capacitatea de a accepta valoarea, își produce sieși argumente menite să ofere o superioritate agresorului. Se spune în mod curent: ce și cît cunoaște intelectualul cutare din viață? să vină în mină sau în fabrică. Aceste îndemnuri tip vizite de lucru sînt și ele expresia veche

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

anunță programul

VISITING SCHOLAR FELLOWSHIP

Programul este inițiat de Committee on International Peace and Security-Social Science Research Council și finanțat de Fundația John D. și Catherine T. MacArthur din Statele Unite

➤ Acest program va permite cercetătorilor, juriștilor, jurnaliștilor etc. să desfășoare proiecte de cercetare în domeniul păcii și securității internaționale și să participe la dezbateri referitoare la implicațiile pe care le au asupra securității schimbările mondiale de natură socială, economică, politică, militară, culturală și din domeniul mediului înconjurător.

➤ Durata programului este de trei pînă la șase luni și se va desfășura în centre de cercetare sau universități din Statele Unite.

➤ Sînt invitați să aplice tineri cercetători, postdoctoranzi, preparatori, asistenți, juriști, jurnaliști care pot

demonstra experiența în cercetare comparabilă cu cea oferită de această bursă.

➤ Cercetătorii care au mai mult de șapte ani de cînd au obținut titlul de doctor sînt descurajați să cîndideze.

➤ Se va acorda prioritate acelor candidați care nu au avut ocazia să studieze în străinătate.

➤ Cei mai buni participanți vor avea posibilitatea să participe la un program complementar de mai lungă durată cu tema „Pacea și securitatea într-o lume în transformare”.

➤ Ultima zi de depunere a dosarelor este 8 iulie 1993.

➤ Rezultatele selecției vor fi anunțate în noiembrie a.c.

Informații suplimentare și formulare necesare înscrierii se găsesc la sediile Fundației Soros din:

☐ BUCUREȘTI: Calea Victoriei 133, sector 1; C.P. 22-196; tel: 6506325, 6597427; fax: 3120284;

Coordonator de program: Loria Constantinescu;

☐ TIMIȘOARA: Piața Operei 2, et. 3, cam. 317, 1900; tel. & fax: 096190593;

Coordonator de program: Corina Timis;

☐ IAȘI: Bd. Copou 19, 6600; tel: 098146935, 098 147241; fax: 098 147100;

Coordonator de program: Maria Scripa;

☐ CLUJ: Str. Măruului 5, 3400; C.P. 1084; tel. & fax: 095 197121;

Coordonator de program: Claudia Macarie;

☐ CHIȘINĂU: Str. M. Kogălniceanu 28; tel: 0222 64480; fax: 0222 60507;

Coordonator de program: Victor Ursu.

ILIE ȘERBĂNESCU

O țară blocată

Intrarea României în Consiliul Europei, ca membru cu drepturi depline, a fost din nou amânată. Nu se știe exact până când. Până în toamnă, până la sfârșitul anului, sîndie? O tragedie – ar putea spune unii. Nici o pagubă – ar putea, dimpotrivă, afirma alții. În orice caz, pentru omul de rînd cam așa este. Chiar dacă orgoliul național îi este rănit de faptul că România rămîne ultima dintre țările est-europene din fostul bloc sovietic ce nu se bucură de acest statut. Căci durerile lui sînt altele decît că România nu este admisă în Consiliul Europei. Și nici miere și dulceată nu-i vor fi pe degete dacă onorabila instituție se va lăsa înduplecată să deschidă ușa la care această țară îi bate de atîta amar de vreme.

Există o Maltă-Yaltă?

Admiterea sau nu în Consiliul Europei reprezintă exclusiv o miză politică. Și, dincolo de frustrarea în mîndria națională pe care nu poate să n-o încerce orice român și cu atît mai mult clasa politică, indiferent dacă de la guvernare sau din opoziție, este clar că supărată foc de rămînerea de căruță a României din acest punct de vedere este Puterea. Aceasta, vrea sau nu vrea, este obligată să-și treacă în cont statutul de lanternă roșie al țării în Europa, ca un eșec al politicii promovate.

De fapt, încă o dată și încă o dată în cei trei ani și jumătate de la neelucidatele evenimente din decembrie '89 se ridică problema poate la fel de plină de necunoscute și incertitudini a poziției Occidentului față de România. Ne place sau nu, formularea corectă, deși poate nenuanțată sau prea tranșantă, a problemei este următoarea: poziția Occidentului față de România a fost cea care a fost și este cea care este pentru că țara a fost și este condusă de cei care o conduc și au condus-o cum au condus-o sau ar fi fost aceeași chiar dacă altcineva ar fi fost la putere și ar fi condus țara altfel decît a fost condusă?

Răspunsul nu este ușor de dat, deoarece nu se poate ști cum ar fi fost dacă la putere ar fi fost alții decît cei ce au fost. Iar argumente și contraargumente se pot strînge multe, fără ca balanța să incline hotărîtor de o parte sau de alta.

Singurul lucru cert este că Opoziția se arată convinsă că dacă ar fi fost ea la putere atitudinea Occidentului ar fi fost alta. Din păcate, nu ne poate și demonstra acest lucru într-un viitor măcar cît de cît apropiat, întrucît la un asemenea orizont de timp par că vor rămîne la putere tot cei ce au fost.

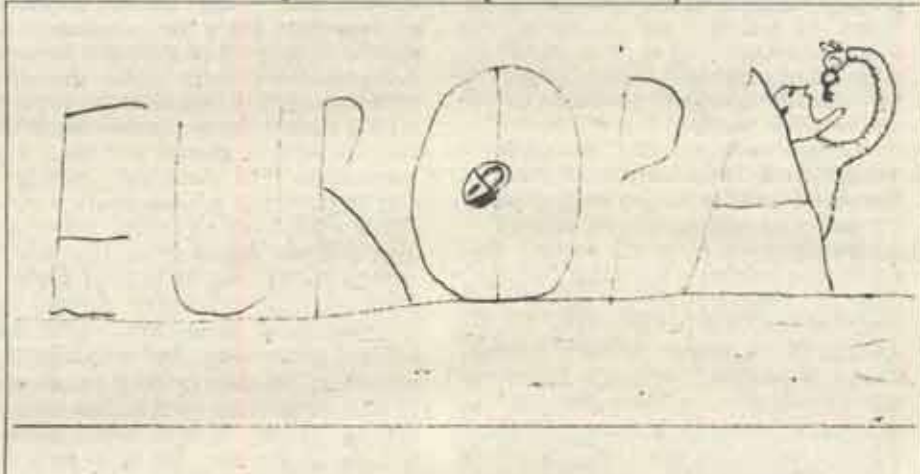
Curios este însă că Puterea actuală nu se grăbește să replice, așa cum ne-am putea aștepta, că poziția Occidentului ar fi fost aceeași indiferent cine ar fi fost la guvernare în România. Și pentru aceasta nu pot exista logic decît două explicații. Ori Puterea actuală știe prea bine ceea ce și Occidentul ar ști – că România a fost "lăsată" în sfera rusească și restul este o biată farsă jucată cu cinism de ambele părți – ori Puterea admite că Occidentul ar putea avea și o altă poziție pentru că un tîrg de genul celui menționat n-a fost încheiat, dar acționează cum acționează mandatată fiind de Moscova. Altfel nu se poate pur și simplu explica de ce Puterea actuală se expune situației absolut umilitoare de a cerși mereu și mereu Occidentului o bunăvoință care s-a dovedit de-acum foarte clar că nu vine. Un fel de a pretinde dragoste cu de-a sila, pentru care pot eventual insista îndrăgostiții pînă într-o anumită vîrstă, dar nu țările și reprezentanții lor care au de apărut o demnitate, o onoare.

Că ar putea fi vorba de teatrul jucat pentru a acoperi lumii un nou tîrg abject (Maltă – Yaltă?) o dovedesc multiplele semne că o netă linie de demarcație, nu doar geografică, există pentru Occident între Europa Centrală și Europa de Est. Unele din aceste semne sînt cutremurătoare. Zilele trecute, ministrul german al Apărării a

cerut colegilor din NATO primirea în această organizație a Poloniei, Ungariei, Cehiei și Slovaciei. Comentariile sînt de prisos chiar dacă argumentul a fost că progresele democrației și economiei de piață sînt cele mai evidente în aceste țări (ce are NATO cu problemele respective?). De ce totuși nu ar fi luată în considerare și Bulgaria, căci, față de punctul de pornire, nu există o altă țară fostă comunistă care să fi îndeplinit cu o mai mare scrupulozitate schimbările cerute de Occident? Aceasta, spre pildă, în comparație cu guvernarea de la București care și-au cam rîs de cerințele occidentale. În urma comportamentului exemplar, Bulgariei nu i s-a putut refuza nici clauza națiunii celei mai favorizate, nici apartenența la Consiliul Europei. Dar asistența economică occidentală pentru Bulgaria rămîne rizibilă, iar bulgarii sînt, ca și românii, considerați paria europenilor și nu se bucură de privilegiul de a fi acceptați măcar ca cetățeni de mîna a doua dar fără viză în Occident precum ungurii, cehii sau polonezii.

Un joc de-a șoarecele și pisica

Admițînd că un tîrg yalto-maltez nu s-a perfectat, atunci n-ar rămîne decît încercarea, de sorginte și manieră moscovită, de a se forța mîna Occi-

dentului, prin obstinată perseverență în tocirea nervilor, smulgîndu-i binecuvîntarea fără a-i satisface cerințele de fond. Să recunoaștem că dacă aceasta este miza, ea nu ar putea fi considerată din punctul de vedere al celui ce o urmărește una neimportantă, aproape meritînd strategia cerșetoriei, care se transformă de fapt într-un fel de joc de "care pe care în timp cedează primul".

Argumente că este așa sînt multe, de la unele cu greutate la amănunte extrem de prozaice. Partida România-Occident arată ca un joc de-a șoarecele și pisica. În care, ca și în desenele animate, guvernarea noastră în calitate de șoricel, dar cu mult mai afurisit decît cel din povești, au adoptat o tactică ce a avut pînă acum câștig de cauză. Că e un dezastru pentru țară, aceasta este o altă problemă. Pentru ei înșiși este însă o reușită. Pentru ei sau pentru cine? Nu s-ar putea accepta că există români care ar face rău țării altfel decît că sînt forțați s-o facă de către o putere străină. Al cărei sediu nu poate fi în cazul în speță decît cel al marilor noastre nefericiri istorice: Kremlinul.

Bătînd imperturbabil la poarta închisă a Occidentului, guvernarea noastră au obținut dacă nu o deschidere măcar o întredeschidere treptată. Și bătaia la ușă va continua, cu șansa deschiderii căci se știe că operează, din punctul de vedere occidental, lipsa de opțiune: cu cineva trebuie discutat totuși în România și, dacă nu sînt alții sau nu sînt lăsați să existe alții, va trebui, volens-nolens, să se accepte ca unic interlocutor Puterea actuală.

Bilanțul remarcabil al Justiției române

Nimeni nu poate nega șirul de libertăți individuale dobîndite după decembrie '89. Este un binevenit record la exigentele sfîrșitului mileniului II și începutului mileniului III și o salutară desprindere de fostele oprîmări specifice Evului mediu sau unei societăți asiatice, oricum neeuropene. Se stă însă chiar atît de bine cu democratizarea? Separarea puterilor în statul de drept – despre care se spune că este construit în România – rămîne o biată poveste. Aservită complet Puterii și menită a-i acoperi toate dedesubturile, magistratura română încheie cei trei ani și jumătate de la "revoluție" cu un bilanț absolut remarcabil: nici un terorist din decembrie '89 găsit; nici un vinovat descoperit pentru numeroasele mineriade (care se știe cît de mult bine au făcut țării!); nici un mahăr al corupției judecat, ci numai plevușcă; nici o sentință împotriva calomniatorilor politici care își varsă abjecțiile și viscerele pe tot ceea ce nu corespunde părerilor lor mai mult decît dubioase.

Ce s-ar mai putea spune cînd, în atîtea rînduri, SRI – una din instituțiile neeligibile și de fond ale țării – apare asociat cu astfel de calomniatori, cărora li se oferă dosare pentru a denigra adversarii politici și chiar protecție pentru a-i bate la pumni pe alți parlamentari? Ori este vorba de neprofesionalism, ori de colportaj cu bună știință. În ambele cazuri este tragic. Căci cui servesc sau pot servi asemenea lucruri? Cărei cauze anume? Intereselor naționale? Este ridicol! Este ridicol pentru că SRI nu are altă menire decît să apere interesele naționale. Dacă există amenințări reale la adresa intereselor naționale nu calomnii politice constituie canalul cel bun pentru a le face publice. De ce SRI nu

I-am păcălit: Occidentul finanțează industria românească falimentară

Este de asemenea absolut remarcabil că, dincolo de unele cosmetizări, la trei ani și jumătate de la evenimentele din decembrie '89, guvernarea actuală au reușit să facă astfel încît reforma economică încă nici să nu fi început pe fond. Nu trebuie să fii specialist pentru a-ți da seama că, în măsura în care – așa cum se sustine de altminteri oficial – producția industrială a scăzut la jumătate și, cu toate acestea, nici o întreprindere (măcar una acolo de formă!) nu a dat faliment, reforma este clar că nu a început. Occidentul însă acoperă prin credite deficitul extern al României. În proporții e drept insignifiante pentru el și chiar pentru România. Dar acceptă astfel să finanțeze întreprinderile românești falimentare și absența reformei. "I-am păcălit" – surd satisfăcut guvernarea noastră, cu singura undă de supărare că Occidentul nu dă mai mult. "Bateti la ușă mai abilit, cu mai mult aplomb" – sună chemarea din palatele președinției, executivului și legislativului! Și mai ales "îmbunătățiți imaginea externă, căci nu sîntem bine înțeleși și receptați" – fraze de un cinism cu totul special, dincolo de refînțarea unei tehnologii de tristă memorie. Căci și pe vremea lui Ceaușescu tot așa se spunea și se considera, nimeni nedorînd de fapt să schimbe ceva pe plan intern pentru a îmbunătăți imaginea externă și a răpi, ca să spunem așa, obiectul muncii amatorilor de defaimări din străinătate.

Jocul de-a șoarecele și pisica atît de adesea capătă însă aspecte într-adevăr din desenele animate. Nevorbindu-se în clar de ambele părți despre ceea ce este de fapt vorba, se asistă la diverse "hîrjoneli". Consiliul Europei cere, ca o condiție a admiterii, demilitarizarea Procuraturii (parcă d-aia nu și-ar face treaba Procuratura!). Puterea, înainte de a pune un civil în fruntea Procuraturii (ceva care nu costă nimic) are grijă să întoarcă sfidarea. Dl. Păunescu, anti-occidental convins, reprezintă România la Strasbourg. Consiliul plusează, dar tot într-o altă direcție decît esența problemei: homosexualitatea trebuie legalizată ca o altă condiție a admiterii. Puterea plătește polița pentru o asemenea condiționare ridicolă, făcînd loc în delegația română la Strasbourg unui parlamentar prin a cărui depozitie în trecut un fost coleg a făcut ani grei de puscărie politică. Cine crede cumva sau afirmă că a fost o regretabilă "scăpare" se înșală amar. În orice caz, ideea trimiterii unui asemenea personaj pentru a reprezenta "noua imagine" la Strasbourg n-a avut-o nici o capitală fostă comunistă. Și dacă totuși România va intra în Consiliul Europei, fie și în 1994 sau 1995, se va dovedi că atotputernicul Occident, ce-și trece în cont victoria în războiul rece, poate fi înfruntat și sfidat.

Încă o lovitură dată imperialismului

Căci – așa cum susțin bătîndu-se cu pumnii în piepturile lor de oțel naționaliștii noștri – Occidentul nu are vreun drept să ne pretindă a face ceea ce vrea el și nu ceea ce vrem noi. Este corect. Nici nu are vreun drept. Defectul este în altă parte. Că nu ne spune clar: faceți frații ce vreți, dar nu ne mai frecăți tot voi la cap cu intrarea în Europa!

Defectul cel mare este de fapt că naționaliștii noștri de paradă își folosesc armăsărismul pentru a-și demonstra neatîrnarea față de Occident și refuzul de a-i face pe plac în legătură cu ceva care produce dureri nu Occidentului, ci doar României. Ar trebui să facem democratizare și economie de piață pentru noi și nu pentru Occident, sau fiindcă ar dori ori ne-ar cere Occidentul. Nefăcînd, ne vîduvim numai pe noi, în timp ce Occidentul nu va fi afectat nici cît negru sub unghie. În schimb, guvernarea noastră, care au ajuns deja să conducă o țară blocată de ei înșiși în ce privește reforma atît politică cît și economică, vor mai fi dat încă o lovitură imperialismului.

MIHAI BOTEZ

“Rămân mai interesat în victoriile democrației decât în cele ale diferiților (și poate discutabililor) democrați”

Interviu realizat de GABRIELA ADAMEȘTEANU

Puterea și Opoziția sînt părți ale României, iar relațiile dintre ele devin mai importante decît temporarii învingători ori învinși

Mi s-a părut că echidistanța asumată v-ar fi determinat să adoptați o linie perfect neutră între “terapia de șoc” și reforma lentă (sau cum se numește ea?) în articolele din Dilema. Dacă impresia mea nu este greșită, ce linie ați fi urmat în cazul cînd a-ți fi fost premierul României? Sau ce linie a-ți recomanda României în caz că vi s-ar cere opinia?

Încerc și nu reușesc să înțeleg ce numiți dvs. “echidistanță asumată” și de ce îmi lipiți această (stranie, pentru mine) etichetă. Cel puțin în geometria elementară (în plan), distanța (și deci și echi-distanța) implică puncte. Care ar fi deci punctele de care socotiți că aș dori să rămîn la distanțe egale? Dacă sînt două, atunci poziția de echidistanță nu este deloc precizată – căci orice punct de pe mediatoarea segmentului satisface condiția dvs. Dacă sînt trei (și așezate nu în linie dreaptă), atunci într-adevăr poziția de echidistanță este precis determinată. Dacă sînt mai multe, atunci în general această poziție, simplu, nu există. Ori poate că vă imaginați o multitudine de puncte – ca vîrfurile unui poligon regulat ori punctele de pe circumferința unui cerc – care într-adevăr admit un punct de echidistanță și mă socotiți aspirant la acest loc “de centru”? Vedeți că metafora dvs. generează de la început multe confuzii. Bănuiesc însă că faceți parte dintre cei ce cred că lucrurile pot fi totdeauna împărțite în două categorii: răi și buni, ei și noi, putere și opoziție, anti-reformiști și reformiști, comuniști și anti-comuniști. Îmi pare cînst să spun de la început că nu cred în relevanța unor astfel de clasificări, și că, deci, implicit, nici nu mă pot situa “la mijlocul” lor, echidistant, cum socotiți dvs. (neinspirat? răutăcios?) că aș “asuma”. Și chiar dacă, din motive didactice, aș accepta reducerea la doi pe care mi-o propuneți, mă întreb ce înseamnă echidistanța în diferitele ipostaze ale acestei reducere. Numiți oare “echidistant” pe spectatorul la un meci de fotbal care, după ce a făcut tot ce a putut face pentru echipa favorită, o încurajează civilizat, dar vede toate greseliile jocului și, în spiritul sportivității, acceptă cu demnitate rezultatul, chiar dacă acesta este nefavorabil echipei favorite? Ori socotiți că atitudinea “normală” (nu “echidistantă”) a suporterului este să huiduiască de la început, și preventiv, numai echipa adversă și arbitrii, să nu vadă niciodată greseliile echipei favorite și să se convingă singur (ca atîta microbiști) că un meci în care echipa favorită pierde nu poate fi decît necinstit și că adversarii învingători, ticăloși, trișează întotdeauna? În linii mari, prima alternativă a generat atitudinea mea față de “competiția politică” din România încă din decembrie ‘89, cînd am înțeles că dvs. (ca probabil mulți alții) vedeți

● nu înțeleg de ce îmi lipiți această stranie etichetă de “echidistanță asumată” ● bănuiesc că faceți parte din cei ce cred că lucrurile pot fi totdeauna împărțite în două categorii: răi și buni, ei și noi, Putere și Opoziție, anti-reformiști și reformiști, comuniști și anti-comuniști ● nu mi-am ținut niciodată secretă simpatia mea pentru o anumită “echipă”: pentru GDS, pentru Alianța Civică, pentru Partidul Alianței Civice, pentru Convenția Democratică ● în același timp, ca analist, am fost convins că România de după 1989 nu poate fi realist condusă împotriva oamenilor ce au fost asociați vechii clase conducătoare și care dețin încă poziții importante – militare, economice, culturale, politice – în societate ● ca și Adam Michnik, cred că trebuie să deosebim între decommunizarea oamenilor – ducînd la un “comunism fără comuniști” – și mult mai importanta decommunizare a structurilor ● înțeleg că promovare a unor instituții noi, democratice, populate de reprezentanți aleși ai tuturor segmentelor societății (incluzînd deci pe cele

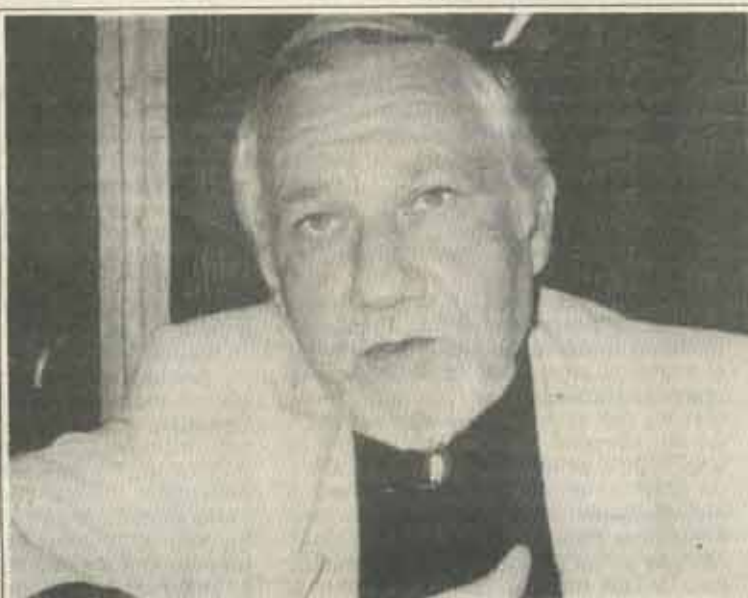
jocul ca un meci cu doi parteneri – noi, “bunii”, și ceilalți, “răii”, ori noi cei din afara “emanatilor” și ei, “emanatii” (cu toate că, în paranteză fie zis, distincțiile între aceste categorii rămîn de multe ori destul de neclare...).

Pentru ușurința demonstrației să accept deci reprezentarea dvs.: a României politice ca joc ce angajează (numai) două echipe.

Nu am ținut niciodată secretă simpatia mea pentru o anumită “echipă”: chiar în revista dvs. mi-am exprimat pe rînd atașamentul pentru GDS, pentru Alianța Civică, pentru Partidul Alianței Civice și pentru Convenția Democratică. În același timp, ca analist, am fost convins că România de după 1989 (ca și Polonia, Cehia, Bulgaria ori Ungaria de după ‘89) nu poate fi realist condusă împotriva oamenilor ce au fost asociați, într-un fel ori altul, vechii clase conducătoare și care dețin încă poziții importante – militare, economice, culturale – în societate, deși ar putea fi eventual condusă împreună cu aceștia ori chiar fără aceștia (distincțiile dintre fără și împotriva devenind esențiale). Dacă vedeam deci competiția politică în limbaj sportiv, îmi era greu să nu văd că o echipă era mai puternică decît cealaltă. Timpul mi-a dat în general dreptate. Sînt toate aceste observații “echidistante” ori, simplu, normale? Precizez și că, după mine, ele nu neagă deloc extraordinara importanță a evenimentelor din decembrie ‘89, nu pun în discuție nici succesele certe în democratizarea vieții politice și economice din ultimii ani și nici perspectivele ei încurajatoare.

Ca și prietenul nostru comun A. Michnik – oare și el o fi “echidistant”

în ochii dvs.? –, cred așadar că trebuie să deosebim între decommunizarea oamenilor – înțeleg că simplă înlocuire a funcționarilor și demnitarilor comuniști cu funcționari și demnitari anti-comuniști și ducînd, după expresia celebrului fost disident și ziarist polonez, la un “comunism fără comuniști” – și mult mai importanta decommunizare a structurilor – înțeleg că promovare a unor instituții noi, democratice, populate de reprezentanți aleși ai tuturor segmentelor societății (incluzînd deci pe cele neo-comuniste) și devenind astfel compatibilă cu prezența de “comuniști fără comunism” în viața politică; iar eu cred că democratizarea structurilor este un proces evident în România ultimilor ani. Poate greșesc, dar unde este aici

“echidistanța”? Și, cu riscul de a stîrni din nou sarcasmele nimicitoare ale excelentei dvs. colege Tia Șerbănescu (care, în octombrie ‘92, cu ocazia scurtei mele vizite în România, îmi ridiculiza limbajul hipocratic cu care mă apăram de indiscrețiile jurnaliștilor), voi apela din nou la cîmpul de metafore al medicinei (la care de altfel mă invitați și dvs. cînd vorbiți de terapia de șoc): socotiți oare că un medic este “echidistant” între maladiile și sănătate dacă vede un pacient “așa cum este” (și nu așa cum ar vrea el să fie ori “ar trebui” să fie)? Credeți oare că depistarea unei

neocomuniste) ● dacă în prima perioadă de după decembrie ‘89 s-ar fi luat o serie de măsuri economice “de șoc”, poate că am fi avut într-adevăr mai puține greutăți ● cei ce au condus țara pînă acum sînt și vinovați și nevinovați de situația creată ● pentru că guvernul d-lui Nicolae Văcăroiu este primul guvern legitim, îndreptățit să implementeze o strategie de dezvoltare ● deci o problemă tehnică de acum trei ani a căpătat o dimensiune politică ● pașii reformei trebuie să fie rezultatul negocierilor – cu parlamentul, cu sindicatele, cu patronatul, cu creditorii internaționali ● sper că strategii reformei s-au gîndit și la șocul pe care individul trebuie să-l suporte la retragerea subvențiilor ● în Europa Occidentală ori Japonia, statul susține adesea ramuri întregi de producție din motive extra-economice ● ca să rămînem în spațiul democrației, reforma trebuie explicată de guvernanți și aprobată de electorat ● retragerea subvențiilor este reclamată de potențialii creditori străini ●

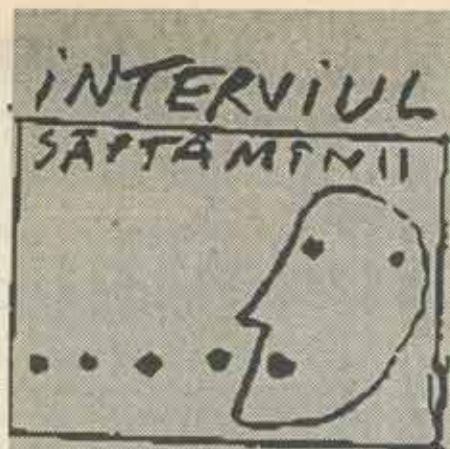
malformații denotă simpatie pentru malformație și dispreț – dacă nu chiar lipsă de înțelegere ori dragoste – pentru pacient? Ori credeți că un medic este “echidistant” față de căile alternative de tratament ale aceleiași boli dacă inventariază diversele terapii și trage concluzia banală pentru orice profesionist că în principiu prescripția terapiei celei mai potrivite nu depinde atît de ce crede aprioric doctorul ori de ce scrie în manuale, cît de starea pacientului și forma specifică a maladiilor?

Îmi pare însă că eticheta de “echidistant” este folosită de dvs. spre a scoate în evidență, cu îndreptățire de data asta, statutul meu special și, inevitabil, de spectator-observator din California la evenimentele din România. Aș spune însă, cu cuvintele regretatului Raymond Aron, că sînt un spectator angajat. Dar angajat sentimental, mai degrabă la, aș spune ușor retoric, cauza poporului român, și mai puțin la grupuri și persoane. Căci, ne place ori nu, ambele “echipe” ce joacă în România – atît Puterea, cît și Opoziția – sînt părți ale României și, atît pentru viitorul democrației cît și pentru cea obsedantă “imagina” a țării în afară, relațiile dintre ele – ori, dacă preferați termenii sportivi, curățenia tehnică a jocului – devin mai importante decît temporarii învingători ori învinși.

Orice politică realistă nu trebuie să neglijeze că românul decepționat și suspicios acceptă mai greu în 1993 “șocul” pe care l-ar fi acceptat în 1990

Parafrazînd deci faimoasa “lege de fier a oligarhiei” a lui Robert Mitchell – care afirma că “democrații pot cîștiga, dar democrația niciodată” –, aș spune că rămîn mai interesat în victoriile democrației decît în ale diferiților și poate discutabililor democrați. Vă las pe dvs. să hotărîți dacă păcatul este chiar de neiertat...

La fel de curioasă ca eticheta de “echidistant” îmi pare și observația dvs. privind “linia perfect neutră” dintre terapia de șoc și reforma lentă – linie pe care o promovez, spuneți, în articolele din Dilema (văd deci că revista proastă, a fanilor d-lui A. Pleșu, cum o numea prietenul nostru comun Alin

Teodorescu în "22", are cel puțin un cititor! Să mai repet că nu există medic "neutr" față de tratamentele alternative ale unei maladii? Ar fi de prisos. Ceea ce susțineam în Dilema — și, ca ziarist neinspirat și improvizat, văd că nu reușesc deloc să fac să ajungă fără perturbații la cititor — era faptul banal că terapia adecvată pentru înșănătoșirea economiei pornește desigur de la starea acestei economii, cuprinde o serie de elemente cu care toată lumea este în principiu de acord, dar apelează și la o serie de elemente specifice și la conjuncturi extra-economice, tot așa cum într-o operație în mai mulți timpi, în chirurgie, "timpii succesivi" nu sînt numai prescriși de tratate, ci dependenți și de starea și evoluția bolnavului — ba, în cazul în speță, și de voința bolnavului, întrebare mereu de medic "cum se simte" și aflându-se în situația de a putea întrerupe tratamentul ori de a-l schimba doctorul în mijlocul operației...

Să mă explic. Toată lumea știe, în principiu cel puțin, ce trebuie făcut pentru transformarea economiei de comandă într-o economie de piață (cu speranța că aceasta va fi și performantă): dilemele încep atunci cînd trebuie să răspundem concret la întrebarea cum și mai ales cînd trebuie făcut ceea ce trebuie. Sub regim de dictatură, secvența deciziilor poate urmări strict logica prescripțiilor în tratatele de economie — căci poporul, deși suferă (cel puțin în primele faze ale reformei), nu poate reacționa și nu poate schimba cursul lucrurilor; și, cu vremea, cînd reforma începe "să dea roade" și societatea devine beneficiară a prosperității, guvernul autoritar speră că poporul va înțelege că răul ce i-a fost făcut spre binele lui a fost făcut, și deci că vor binemerita de la patrie pentru intranșigenta și duritatea lor. Acesta îmi pare acum scenariul în China, după masacrul de la Tien-An-Men.

Dacă rămînem însă în spațiul democrației — așa cum dorim cu toții, sper —, lucrurile se complică: reforma trebuie explicată de guvern și înțeleasă și aprobată de electorat. Dacă în prima perioadă de după decembrie '89, profitînd deci de starea generală de șoc în care se găsea populația, s-ar fi luat o serie de măsuri economice "de șoc", poate că am fi avut într-adevăr acum mai puține greutăți — tot așa cum, luat prin surprindere de un medic autoritar și nelămurit prea bine, un pacient poate consimți să fie operat (spre binele lui) mai ușor decît după o îndelungată chibzuință, și mai ales dacă între timp află de suferințele și dificultățile pe care le au alți pacienți în situații asemănătoare; și nu pot să nu fiu de acord, în această privință, cu observațiile pertinente ale d-lui Ilie Șerbănescu, găzduite în revista "22".

Nu putem cere actualei echipe guvernamentale să se sacrifice voluntar, promovînd necesare măsuri nepopulare și pregătindu-și înfrîngerea în viitoarele alegeri

Sînt deci vinovați cei ce au condus țara pînă acum de situația creată? Și da, și nu. Mai ales dacă ținem seama că, după canoanele democrației, numai un guvern legitim, investit de un parlament liber ales, poate avea îndreptățirea să proiecteze și să implementeze o strategie de dezvoltare economică — și guvernul d-lui N. Văcăroiu este primul astfel de guvern, cele premergătoare, chiar susținute de un parlament ce era mai degrabă o constituantă, rămînînd formal în sfera provizoratului politic.

Dar după trei ani de așteptări poate nerealistice, dar oricum neacoperite, românul decepționat și suspicios acceptă mai greu în 1993 "șocul" decît l-ar fi acceptat probabil în 1990: și orice politică realistă nu poate să neglijeze acest fapt fundamental. O vorbă veche spune însă că trecutul oricum nu se întoarce, deci orice incriminări (discutabile sub raport strict democratic, cum am văzut) sînt acum tardive: rezultă că strategia reformei va trebui să țină din ce în ce mai mult seama de factorii politici și sociali ce au avut timp să se articuleze și să se autonomizeze, funcționînd ca posibile elemente de presiune ori chiar de stabilizare. Problema, mai degrabă tehnică acum trei ani, a căpătat astfel o dimensiune politică pe care nici o guvernare responsabilă nu o poate ignora. Nu este vorba numai de tendința firească a oricărui politician, de peste tot și din toate timpurile, de a-și păstra puterea odată cucerită, evitînd nemulțumirea electoratului — căci într-adevăr ar trebui să cerem nenatural de mult actualei echipe guvernamentale ca ea să se sacrifice voluntar, promovînd necesare măsuri nepopulare și pregătindu-și înfrîngerea în viitoarele alegeri; dar preocuparea de a nu nemulțumi măcar majoritatea populației ține chiar de responsabilitatea pe care și-o asumă orice guvern în menținerea unei anumite "păci sociale" ori măcar a unui "armistițiu social". Fără de care viața normală nu poate fi concepută. Pașii reformei trebuie deci să fie rezultatul negocierilor — cu parlamentul, cu sindicatele, cu patronatul, cu creditorii internaționali.

Răspund abia acum, și sper că ați înțeles de ce, întrebării dvs. (candide?) privind "linia pe care aș fi urmat-o" dacă aș fi fost... premierul României (sic!). Vedeti și dvs. că "linia", pentru orice premier responsabil (și nu am motiv să cred că dl. Văcăroiu nu face parte din această categorie), nu este atît generată de "ceea ce crede el" cît este necesar, ci este rezultatul compunerii multor factori — incluzînd însă pe "ce vrea el", "ce vrea guvernul", "ce vrea parlamentul", "ce vrea patronatul", "ce vor sindicatele", "ce vor creditorii internaționali", cu dorințe asamblate și limitate de "ceea ce se poate" și ținînd seama de ceea ce trebuie cu orice preț evitat — și anume destabilizarea, ce poate duce la haos ori conflicte. Înțelegeți și dvs. că, din California, nu pot să răspund realist acestor întrebări, chiar dacă aș dori să vă satisfac curiozitatea. Iar drept ipotetic consultant nu aș putea decît să sugerez, cu mai multe detalii, firește, cum pot fi construite astfel de liste de factori ce trebuie luați în considerație și cum ar trebui ei folosiți pentru o tranziție controlată social spre "mai bine". Știu că răspunsul meu decepționează (toată lumea crede că există niscăiva "rețete" magice cu care prosperitatea se pogoară pe pămînt), dar nici un profesionist cu oarecare pretenții de seriozitate nu poate spune, cred, mai mult în legătură cu întrebarea dvs.

Care ar fi fost în acest caz (dacă v-ați fi aflat în locul d-lui Văcăroiu) strategia retragerii subvențiilor? Credeți că ele încă mai pot fi eşalonate?

Am răspuns deja în parte întrebării dvs. atunci cînd am vorbit despre multitudinea de factori care, după părerea mea, ar trebui luați în considerare în orice decizie economică majoră — cum este cea privind "strategia retragerii subvențiilor". Personal, nu cred nici că această problemă poate fi discutată "în sine", fără apel la alte probleme care, împreună, formează ceea ce nu numai specialiștii numesc "o strategie economică". Iar tehnic, mi-ar fi ușor să vă răspund că numai analize cost-beneficiu pot răspunde neliniștilor dvs. — și mă întreb dacă economistii din echipa d-lui Văcăroiu nu au întocmit deja astfel de studii, cu care să-și justifice acțiunile propuse. Și este iarăși de prisos să repet că, din California, și fără date și informații, nu pot spune nimic mai concret în această privință.

Am citit însă în revista "22" extrem de pertinente însemnări despre acest subiect, semnate de d-nii I. Șerbănescu și E. Dîjmărescu, și aș avea totuși ceva

de adăugat la ele. Excelenții economiști tratează problemele în discuție, firește, din punctul de vedere al înșănătoșirii economiei ca atare, considerată global. Nu voi fi acuzat de ieftin populism, sper, dacă vă voi aduce aminte că mai există și punctul de vedere al individului, producător și consumator ori, aparent cel puțin, numai consumator (cum este pensionarul). Nu pot decît să sper că strategii reformei s-au gîndit și la "șocul" pe care individul trebuie să-l suporte la retragerea subvențiilor pentru consumul populației și consumul casnic, măcar cu grija pe care o are medicul de a se asigura că pacientul în convalescență este destul de viguros spre a supraviețui șocului tăierii oxigenului în camera de reanimare. Iar în ceea ce privește subvențiile pentru activități economice propriu-zise, cum spune dl. E. Dîjmărescu, chiar cu riscul de a încurca și mai mult lucrurile și de a fi din nou bănuț de șovăieli echidistante, vă voi aminti că și acestea sînt componente ale unei strategii și pot fi cu greu tratate "în bloc" și "la modul general". De altfel, noțiunile de "rentabil" și "nerentabil" pot apărea în lumini diferite atunci cînd în discuție apar orizonturi temporare, și mai ales "termenul mediu" și "termenul lung" (iertată-mă, deformare profesională: obsesii de viitorolog): ceea ce este nerentabil acum, și produce pierderi, poate uneori fi transformat (cu costuri) astfel încît să devină productiv ori chiar foarte pro-

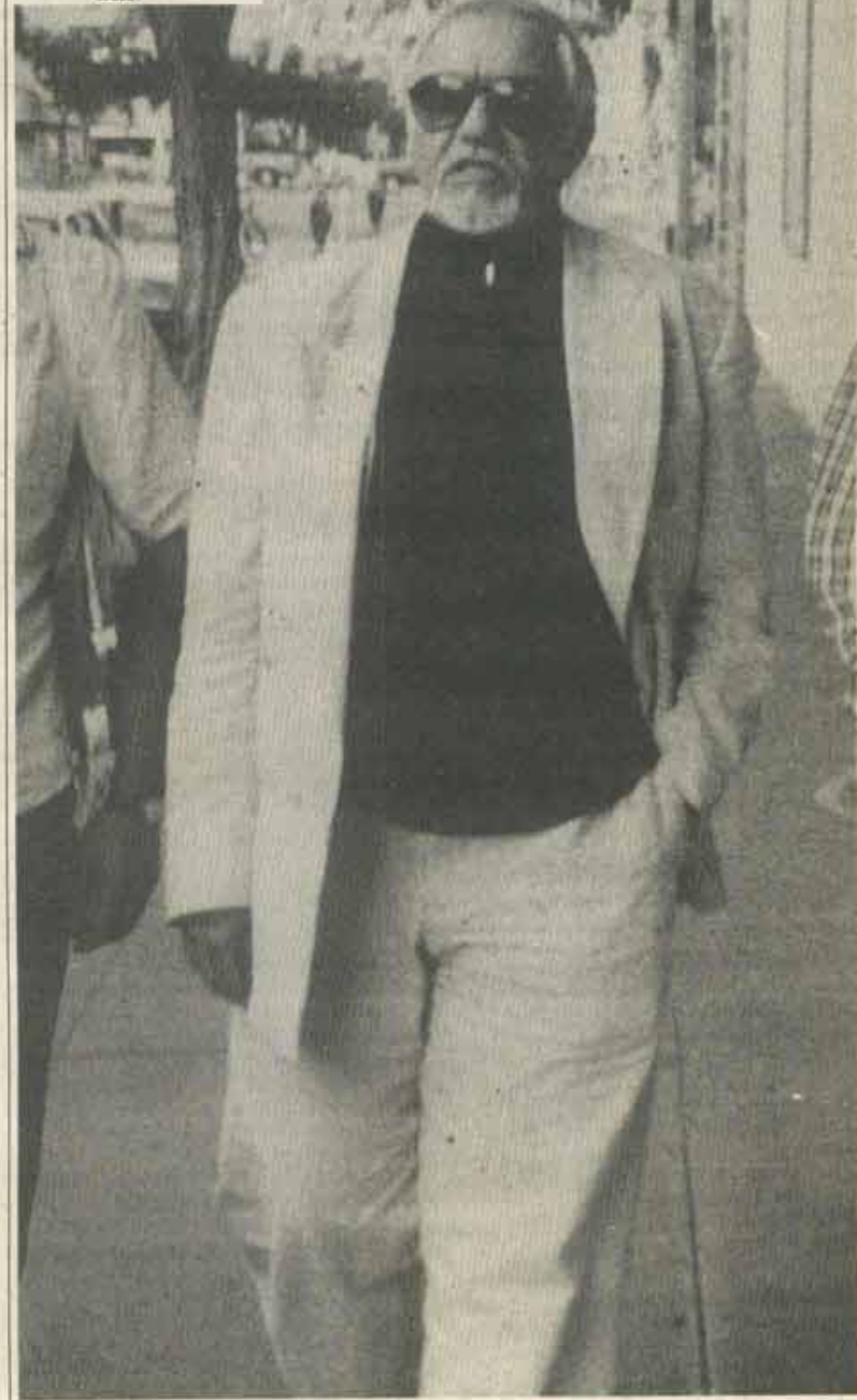
ductiv (pe termen mediu și lung), recuperînd înzecit costurile susținerii artificiale de acum și, reciproc, ceea ce pare rentabil acum poate deveni "povară pentru viitor"... Rezultă deci că numai analizele cost-beneficiu cu bătaie prospectivă, dificile dar posibile, pot spune care este calea cea mai bună de urmat. De altfel, în Europa occidentală ori Japonia, statul susține încă adesea ramuri întregi de producție din motive extra-economice — chiar dacă, adevărat, există peste tot în lume tendința (cel puțin declarată) de a se renunța la astfel de stimulente. Spre a fi însă cu totul cinstit, și cu dvs. și cu strategii reformei, am să menționez că știu desigur cît de greu este să explici reprezentanților finanței internaționale astfel de nuanțe: ne place ori nu, retragerea subvențiilor este reclamată de creditori și, mai important, potențialii creditori străini, și este desigur greu de rezistat unor astfel de presiuni, fie și numai tot din pedestre calcule de tip cost-beneficiu (ori, pe înțeles și mai general, din compararea avantajelor și dezavantajelor diferitelor alternative).

Care ar fi fost măsurile anti-inflație?

Nu am să repet toate generalitățile de mai înainte, care se referă desigur și la aspectul "inflație". Ceea ce îmi pare însă greu de contestat este că un solid împrumut extern ar putea ajuta la stabilizarea leului.

(Continuare în numărul viitor)

"... cred că democratizarea structurilor este un proces evident în România ultimilor ani."

VIRGIL NEMOIANU, profesor la Catholic University of Washington D.C.

“Pînă la sfîrșit, totul devine literatură”

“Se constituie echivalentul de computer al șoselelor, cu ramificațiile lor”

VIRGIL NEMOIANU: Mă uimește explozia aceasta formidabilă a metodelor informaționale. De pildă, în Germania vezi cam 25 de canale la televizor. În America, pentru cineva cu cablu, 60-70 de canale ar fi cam în medie. Ei bine, cam într-un an se vor pune în funcție cca. 500 de canale – asta este o primă explozie. Multe dintre aceste canale vor fi canale de interacțiune, adică, bunăoară, dacă vrei să vezi un film, ai niște opțiuni, 5-6 mii de filme, apăsînd pe cîteva butoane – pentru că aparatele de televiziune vor fi integrate cu computerul tău pe baza unui modem pe care-l ai. Sau canale de învățare, canale pentru cursuri de diferite feluri, canale care privesc procesele economice de la bursă, canale de cumpărare-vînzare, plus o seamă întreagă de canale din ce în ce mai individualizate, pornind, să zicem, de la grupuri mici; canale care pot fi închiriate de către un mic orașel, de către un grup de interese ecologice, politice ș.a.m.d.

Se constituie din ce în ce mai mult echivalentul de televiziune și de computer al șoselelor, cu ramificațiile lor. Acest echivalent este format din “sîrme” – sîrme le spun eu, de fapt sînt materiale plastice destul de complexe, în care pe un diametru de jumătate de milimetru pot fi transmise și transformate sute de milioane de elemente informaționale ș.a.m.d. Pe un cip se poate cuprinde întreaga informație cuprinsă în Enciclopedia Britanică de 20 de volume. Dar aceasta e partea tehnică. Eu mă gîndesc la efectele sociale și efectele intelectuale, acestea sînt importante. Nu-i deloc imposibil ca în viitorii 10 ani să asistăm la un fel de explozie a universităților, pentru că sistemele de comunicare între ceea ce era mai demult profesor și ceea ce era mai demult student, elev, discipol se schimbă în feluri foarte radicale. Ne putem foarte bine închipui un sistem extrem de descentralizat – consecința fundamentală a exploziei informaționale este o descentralizare de proporții pe care nici nu ni le puteam imagina acum 10 ani. S-a prezentat în ziarele americane cazul unui agent de bursă care, în loc să fie pe Wall Street și să liciteze, e retras în statul Montana, o regiune complet izolată, rurală, muntoasă, și care, pe bază de faxuri, de telefoane multiple, de conferințe televizate și telefonate, își conduce un business enorm. Încă de pe acum există firme în

San Francisco, care sînt firme între ghilimele: o cameră sau două, în care sînt cîteva oameni cu ceva aparatură și care apoi detașează și trimit, adică subînchiriază diferitele faze ale operației de comerț, în locuri complet diferite: d-ta faci de aici pînă aici, d-ta faci de aici pînă aici, și el nu face decît să concentreze în acest fel operațiile. De fapt iese considerabil mai ieftin, se pare, pe baza acestei descentralizări. De asemenea, se prevede că în viitorii 10-15 ani o foarte bună parte din lucrurile pe care le facem sau le făceam la birou, venind de la ora 8 la ora 5, cinci zile pe săptămînă sau chiar mai mult, se vor face acasă. În prezent, în America – dar acest caz cred că e și în Europa Occidentală –, dacă dai o mică taxă suplimentară la telefon, un apel telefonic te urmărește în locul unde ești – în vizită sau dacă ești în altă parte –, deci ai acest tip de continuitate și de comunicare instantanee, care tinde să se globalizeze. Iată deci: globalizare pe de-o parte, dar și o descentralizare extraordinară de radicală pe de altă parte. Acestea mi se par tendințele, acestea mi se par lucrurile colosale de interesante și care fără îndoială că vor schimba însăși natura societății, așa cum o știm noi. Sînt însă și aspecte periculoase aici, eu nu sînt neapărat sută la sută încîntat sau entuziasmat.

ANDREI CORNEA: Care ar fi pericolele?

VIRGIL NEMOIANU: Pericolele sînt o sporire a alienării și a separării, adică slăbirea contactului fizic pe care totuși tindem să-l considerăm important – de a privi pe cineva direct, de a fi capabil de a atinge pe cineva, lucruri care pentru mine, ființă tradițională, continuă să fie importante.

MIHAI ȘORA: Ar face posibilă realizarea aceluia sat universal, în care toate relațiile impersonale ar putea fi extraordinar de mult ușurate. Dar să îi crez și un timp liber în care contactele umane directe să fie ca într-o localitate rurală, să existe și comunicarea caldă în afara de transportul informațiilor reci.

Computerul împotriva dictaturii

ANDREI CORNEA: Întrebarea e dacă poate exista un sat global, cum îl vedea McLuhan, în care să poți să clevești prin intermediul modemelor și al “sîrmelor”; sentimentul nostru fiind că de obicei ca să clevești trebuie să ai un grup de persoane cu care să o poți face.

VIRGIL NEMOIANU: Satul global există încă de pe acum: “E-Mail”, la care te abonezi contra unei sume destul de modeste, să zicem, în domeniul lingvisticii sau în domeniul literaturii. Îți apar

în fiecare dimineață zeci de scrisori care sînt trimise simultan la membrii acestui “club” și la care dacă vrei răspunzi, dacă nu vrei nu răspunzi și care ridică diferite probleme. Uneori, astfel de cluburi computerizate, care au mii și mii de membri în toată lumea, pot să fie pe teme politice. Aici apar lucruri foarte interesante: e interesant de observat că lucruri cum ar fi anxietatea, conformismul nu dispar; deși oamenii nu se văd față în față și nu există autoritatea sau presiunea fiecăruia asupra celuilalt, așa cum o cunoaștem în societățile noastre tradiționale, totuși e interesant de observat că oamenii se tem să exprime anumite păreri. E foarte interesant că se reconstituie anumite ierarhii, anumite superiorități și inferiorități pe care altminteri le-am fi considerat mai legate de tradiție decît de felurile acestora de relații. Evident, ne aflăm în fața unei deschideri, și atunci întotdeauna se ajunge la un evantai de posibilități, dintre care unele pot să fie foarte periculoase și altele pot să fie grozave. Dacă ar fi să ne luăm după experiența istorică, rezultatul de obicei e mixt între cele bune și cele rele. Să dau un exemplu: unul dintre colegii mei de catedră este medievist și era prins pe o rețea de “E-Mail” cu colegi medievisti din diferite părți ale lumii, inclusiv din fosta Uniune Sovietică. Ei bine, cu ocazia loviturii de stat avortate care l-a doborât pe Gorbaciov vreme de 3-4 zile, medievisti ruși colegi îi transmiteau prin “E-Mail” și prin fax aproape minut cu minut, toată noaptea, știri despre lucrurile care se petreceau acolo. Prietenul meu medievist – nu-i un om prea interesat de treburile politice – nu se mai putea desprinde și era mai bine informat decît multe agenții și decît, poate, multe cancelarii, prin faptul că anumiți colegi ai lui – care sigur că erau la fața locului – îi transmiteau pe loc, în secunda în care se desfășurau evenimentele.

ANDREI CORNEA: Se poate spune că și în acest fel se poate lupta în mod eficace împotriva unor dictaturi care încearcă să suprimă libera circulație a informației. Apar însă puneri în gardă că în acest fel se poate și controla informația de către un știu ce instanțe mai mult sau mai puțin oculte. E o primejdie reală sau nu?

VIRGIL NEMOIANU: Ca să răspund la prima parte: sigur, de exemplu în perioada evenimentelor din Piața Tien-An-Men, unul din modurile de legătură foarte bune au fost studenții chinezi de la Stanford, care erau în contact cu colegii lor de la Beijing și puteau să afle și la rîndul lor să transmită știri despre ce se petrece acolo, și sigur că asta a îngreunat represiunea, sau cel puțin a dezvăluit substratul și adevărata acțiune, ceea ce acum 20-25 de ani poate că nu s-ar fi întîmplat. Partea a doua a problemei pe

care o ridică este de asemenea foarte interesantă, pentru că la Washington se confruntă la ora actuală cel puțin două sau trei poziții diferite, se trec în revistă posibilități de legislații privind controlul acestor noi sisteme de informație. Evident că există mari companii, mari firme care încearcă să grupeze cît mai multe dintre aceste sisteme, la rîndul lui sau. Însuși încearcă să păstreze un anumit control, și există și oameni care ar vrea să elibereze cît mai mult de orice fel de control astfel de sisteme informaționale, în speranța că și dacă apar “forțe oculte” sau tendințe de dezinformare, pur și simplu cantitatea enormă a impulsurilor din foarte multe părți vor covîrși aceste încercări. De fapt, pășim pe un teren complet nou, nimeni nu știe exact ce se va întîmpla, toată lumea bîlbîie, pentru că e foarte greu de găsit analogii în trecut.

Ministeriatul domnului Mircea Malița

OANA ARMEANU: Puteți să ne spuneți în ce împrejurări ați părăsit țara?

VIRGIL NEMOIANU: Eu am părăsit țara definitiv în 1975. Inițial, în 1969 am avut ocazia unui doctorat în California și contextul e interesant: între ‘69 și ‘77 am avut o situație cvasilegală, adică mă mai puteam întoarce, puteam să mai plec iarăși. Acest lucru se petrecea pentru că la Ministerul Învățămîntului existau condiții favorabile, un fel de insulă greu de imaginat în comunism. Meritul îi revine, după părerea mea, uneia dintre puținele figuri care-mi sînt simpatice din istoria ultimilor 50 de ani – și anume, lui Mircea Malița. În perioada în care el a fost ministru al Învățămîntului a reușit să adune acolo o echipă extraordinară de interesantă, din care făceau parte și Mihai Șora, și Mihai Botez, și Cicerone Poghir, și Costache Olăreanu, și Mihai Zamfir, și Maria Berza, și subsemnatul și alții. Atmosfera era destul de plăcută, relaxată și colegială, se făceau bancuri anti-Ceaușescu și nu ne prea ascundeam unii față de alții, în ciuda atmosferei foarte apăsătoare din lumea din jurul nostru. Pe de altă parte existau și figuri pline de resentiment și de venin, care pînă la urmă au întors în Ministerul Învățămîntului situația înapoi la trecut. Și poate chiar mai rău. Deci în acest context mi-a fost posibil, atît mie cît și altora – cum ar fi Sorin Alexandrescu, Vlad Georgescu, Matei Călinescu, Toma Pavel ș.a. –, să plecăm în străinătate pentru studii și pentru a ne desfășura o carieră despre care devenea din ce în ce mai limpede că nu o putem desfășura în țară.

MIHAI ȘORA: Aș vrea să mai adaug ceva în legătură cu cele spuse de Virgil Nemoianu. Malița l-a chemat pe directorul relațiilor externe la el și i-a spus așa: dacă prinși pe unul dintre voi, de la Relații Externe, că face ca o singură ofertă de bursă care vine din străinătate să nu fie onorată prin trimiterea unui tînăr român în străinătate, în clipa aceea îl dau afară din minister. Asta era o politică, nu era o întîmplare din partea lui Malița, și acesta este lucrul care l-a pierdut pînă la urmă.

VIRGIL NEMOIANU: Prin contrast, vreau să dau exemplul următor: eram la Washington în ‘85-’86 și vorbeam cu conducători americani ai instituției Fulbright, care, după cum se știe, oferă burse. Ei bine, acești oameni, prin ‘85-’87, erau pur și simplu disperati; spuneau: avem 20 de locuri (sau mai multe) rezervate pentru România, dar nu ni se fac oferte. Noi oferim locuri și nu ni se oferă nume, și atunci le dăm altora, de pildă maghiarilor. Deci ultra-naționalistul Ceaușescu și echipa lui creau condiții ca șansele de specializare să meargă în altă parte. Iată exact exemplul simetric opus a ceea ce tocmai spunea Mihai Șora.

Ruptura de provincialisme

OANA ARMEANU: Cît de repede și cît de bine v-ați integrat profesional acolo?

VIRGIL NEMOIANU: Procesul acesta este întotdeauna destul de lent și de dureros. Eu pot să spun că de-abia prin

infanțila destul de frustră, care e metamorfoză mental. Sau să mai iau un exemplu: felul meu destul de conservator de a gândi; pe măsură ce trecea timpul, eu nu am devenit neapărat mai puțin conservator în vederile mele, dar am ajuns cumva la concluzia că în epoca modernă conservatismul se poate exprima cel mai bine în cadre liberale și

OANA ARMEANU: În cadrul cursurilor dvs. de literatură comparată vorbiți și despre literatura română?

VIRGIL NEMOIANU: Destul de rar. La universitatea la care sînt se întîmplă că nu există un departament est-european – deci nu numai că nu există secție de română, dar nu există nici de polonă, nici chiar de rusă. Pe de altă parte, în cursul de proză modernă am mai introdus cîteodată romane de autori ruși, români, cehi – sigur, în măsura în care existau în traducere. Sigur, sînt alte universități – printre miile de universități și colegii existente în America – unde există programe serioase, sistematice de literatură est-europene, central-europene, sud-est-europene.

„Marxismul devine literatură”

OANA ARMEANU: Cum vă explicați existența unei puternice mișcări de stînga în cadrul universităților americane acum?

VIRGIL NEMOIANU: Acesta e un subiect foarte interesant. Marxismul e clar că a fost complet învins în catedrele de științe economice, de științe politice. Și atunci el s-a retras în catedrele umanistice, în departamentele umanistice: în literatură, artă etc. Marxismul, la ora actuală, în catedrele americane, este aproape ca un fel de turn de fildeș, ceva extrem de sofisticat, de complicat, de rafinat, seamănă foarte tare cu estetismul de la sfîrșitul secolului XIX, fin, jucat, și care n-are absolut nici un fel de legătură cu realitatea, așa cum se desfășoară ea. Este ficțiune pură, joc pur, și din cauza asta devine atrăgător, devine un fel de substitut pentru literatură, de „joc cu mărgelile de sticlă”. Cît despre marxism în general – vorbind despre el în mod serios de astă dată, iar nu ca joc estetic –, el tinde să se estompeze, să dispară în trecut; își păstrează importanța în sensul în care pot spune: da, anumite concepte pe care noi le folosim acum nu ar fi fost posibile fără niște argumentări marxiste. Dacă privim lucrurile istoric, poate fără această verigă marxistă nu ar fi fost posibil să dezvoltăm o paradigmă pe care noi acum, la mijlocul ultimului deceniu al secolului, o considerăm valabilă. Nu mai spun că eu, de multă vreme, am și această mică teorie că, pînă la sfîrșit, totul devine literatură: lucrurile care erau științifice acum patru, cinci sau șase sute de ani nu mai sînt valabile științific sau chiar filosofic, dar ele sînt absorbite de către această generoasă literatură și le privim ca literatură. Cam așa mi se pare că se întîmplă și cu marxismul: e absorbit și devine literatură, devine imagine, joc de imagini, sistem de imagini.

Statele Unite ca laborator al unei experiențe planetare

OANA ARMEANU: În ultimul timp ajung la noi tot mai multe ecouri ale conflictelor interrasiale din Statele Unite. Credeți că acestea ar reprezenta o problemă?

VIRGIL NEMOIANU: Da, sigur că reprezintă o problemă în prezent și o să continue să reprezinte o bucată de vreme. Asistăm în lume la două puternice tendințe simultane: una este cea de globalizare și cealaltă de diversificare. În principiu, tensiunea e foarte sănătoasă, e foarte bine că există o tensiune globală între o universalizare a valorilor și a categoriilor – un concept al umanului care să fie cît mai cuprinzător și, pe de altă parte, mie nu-mi displace nici opoziția sau contraponerea pe care o reprezintă forțele locale. Din nenorocire, ele iau de foarte multe ori forme dintre cele mai acute și mai violente, așa cum vedem în Peninsula Balcanică, în sudul Africii, în subcontinentul indian, dar și în America. În America ar mai fi de adăugat lucrul următor: de mult timp, încă din secolele XVIII și XIX, exista acolo așa-numitul concept „melting pot”, adică al topirii diferitelor naționalități într-un cazan comun. Pînă în secolul XIX, lucrul era foarte posibil pentru că ingredientele care erau topite împreună erau în fond destul de asemănătoare: erau europeni – mai din nord sau mai din sud. În momentul în care însă oamenii încep să vină din continente diferite, atunci inevitabil se nasc fricțiuni destul de serioase, așa cum le vedem în America. Conflictele acestea rasiale din America – aceasta e impresia mea – sînt pe de-o parte dure și regretabile, dar pe de altă parte au și ceva sănătos în ele, adică ele exprimă un efort autentic de a transforma Statele Unite într-un soi de laborator a ceea ce ar trebui să fie o societate planetară. E posibil sau nu acest lucru? Experiența mi se pare nobilă în sine, s-ar putea

să eșueze complet, s-ar putea să ajungă la explozii continue; nu știu exact care va fi rezultatul și nu mă lansez în predicții de acest fel. S-ar putea să iasă foarte rău, dar s-ar putea să iasă și grozav, adică intr-adevăr să se creeze, cel puțin pe o parte a unui continent, un model al unor interrelații, așa cum ceva mai tîrziu le-am vrea pe întreaga planetă Terra. E o operație de avangardă, e o operație experimentală și, ca orice experiment, poate să eșueze sau poate să reușească.

OANA ARMEANU: V-ați gândit să vă scrieți memoriile?

VIRGIL NEMOIANU: Da, au apărut diferite capitole sau fragmente în publicații – cum ar fi „Euphorion” de la Sibiu, „Contrapunct” de la București și „Dialog” de la München, pe care-o conducea Ion Negoitescu. Mă aflu în curs de tratative cu „Editura de Vest”, condusă acum de Mircea Mihăieș, Vasile Popovici și grupul de scriitori de la Timișoara. Cu ei mai ales, pentru că o bună parte din aceste memorii – care nu vor merge decît pînă în 1975, deci pînă la vîrsta mea de 35 de ani – se referă la Banat. Sper că vom reuși să scoatem acolo un volum. Nici eu n-am terminat de scris, nici ei nu au pus totul la punct, dar eu aș fi bucuros și mi s-ar părea potrivit să apară acolo.

„78-79 am atins în ierarhia universitară americană din nou nivelul pe care îl aveam în România. Deci acesta ar fi un aspect. Celălalt aspect pe care vreau să-l subliniez aici e de fapt chiar mai interesant: schimbările de gîndire, de perspectivă, de filosofie – nu mă refer aici strict la meserie, faptul că am avut mai mult acces la surse bibliografice, de pildă, asta e de la sine înțeles; domeniul meu era acela al literaturilor europene în general și era firesc ca aceste surse bibliografice să se găsească în cantitate mai mare acolo. E vorba însă de felul în care s-a schimbat treptat modul meu de gîndire, în care s-a extins, să zicem, orizontul, prin acumulări treptate la început, dar apoi și printr-o ruptură de o serie întreagă de provincialisme, de locuri comune pe care tindeam să le accept ca adolescent. Și asta în pofida faptului că am avut norocul de a fi în contact cu o seamă întreagă de oameni la care mă gîndesc cu admirație și recunoștință și printre cei mai buni intelectuali ai țării din acea vreme, fie că era vorba de Negoitescu și Doinaș, fie că era vorba de Mihai Șora sau de Nicu Steinhardt și de alții, care pentru mine au fost probabil mai importanți decît studiile universitare formale pe care le-am urmat în România.

ANDREI CORNEA: Poți fi mai specific cu privire la această „schimbare de paradigmă” pe care ți-a dat-o experiența americană?

VIRGIL NEMOIANU: De exemplu, pentru mine erau importante concepte cum ar fi organicul. Dar pînă în '69 eu tindeam să absolutizez ideea de organic. Ei bine, pe măsură ce treceau anii, eu nu mai vedeam organicul ca pe ceva absolut, ci mai degrabă sub semnul unei epistemologii „slabe”, adică al unei anumite relativizări. Nu îl negam, ci îl integram într-un cîmp mai larg în care organicul putea să rămînă important sau drag mie, îl legam în interacțiune cu elemente relative, cu elemente contradictorii. Acesta ar fi un exemplu. Sau: în copilărie, eu am fost foarte apropiat de un muzeu tradițional de tip central-european, puțin Biedermeier, în care chiar am și trăit. Ei bine, odată ajuns într-o lume total diferită, atît socio-economic cît și foarte diferită intelectual, am început să reflectez asupra acestui concept, să mă distanțez de el, dar, cred eu, să-l și adîncesc și să încerc să îl văd într-un context european, să văd ce mai este valabil, să-l văd cum funcționa în raport cu alte evoluții istorice, de exemplu cele ale romantismului, ale tensiunilor revoluționare, să văd la care scriitori există sau nu există, să văd care ar fi echivalentele sale în afara Europei centrale, și de aici au ieșit pe urmă studii și chiar o carte. Deci iată o experiență

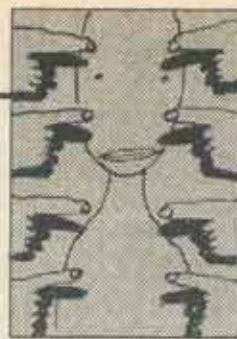
intr-un context liberal. Deci un fel de reconstrucție a conservatismului din liberalism mai degrabă decît din nou în formele cumva simpliste, directe și mecanice de care tindeam să mă simt apropiat în adolescență. La ora actuală, cînd îmi exprim vederile pe care eu continui să le consider conservatoare, în contextul românesc ele apar practic de stînga, ceea ce nu este deloc adevărat pe spectrul politic american.

Cultura „amendează” progresul

ANDREI CORNEA: Am citit un studiu foarte interesant al dvs., în care încercați să revalorizați secundarul și periferia. Are aceasta o legătură cu ceea ce spuneți?

VIRGIL NEMOIANU: Da, are o legătură. Eu sînt printre cei care continuu să creadă în progres și evoluție. Nu mai este neapărat o părere unanim acceptată, așa cum era în secolul XIX. Eu accept schimbările în societățile umane și poate chiar, într-un anumit fel, în ființa umană, dar mă interesează în același timp și ce se păstrează, care sînt forțele de contrabalantă, de contracțiune. Mie mi se pare, de exemplu, că literatura, cultura sînt elemente care acționează în chip digresiv, care sînt capabile să varieze și în același timp să frîneze într-un fel un progres care altminteri ar putea să fie extrem de brutal și razant. Aici intră toate lucrurile acestea pe care eu le numesc „secundarul”, literatura, cultura, ce mi se par elemente interesante de încetinire, de amendare, de modificare și pînă la urmă de îmbogățire. Ele sînt contraprogresive, deși în ultimă instanță ajung să ajute progresul și mișcarea înaintea, care, în absența acestor elemente contraprogresive, tind să devină distructive, totalitare.

DORIN GLĂVAN

- consilier la Inspectoratul pentru Cultură din Botoșani -

Cîteva considerații asupra intoxicației și dezintoxicației spirituale

În zilele de 30 și 31 mai a.c., Inspectoratul pentru Cultură al județului Botoșani a organizat suita de manifestări "Prin Cultură spre o Lume unită" dedicată "Zilei mondiale a dezvoltării culturale", desfășurată sub egida ONU și UNESCO.

Dintre aceste manifestări am reținut Colocviul "Intoxicare și dezintoxicare spirituală. Rolul culturii în găsirea căilor de intrare în normalitate", care a avut loc în a doua zi a acestei întâlniri. Din păcate, puțini consilieri din alte județe (ca și personalități culturale) au răspuns invitației organizatorilor.

Au fost de față și reprezentanți ai Ministerului Culturii, care nu și-au depășit întru nimic atribuțiile trimișilor de la "centru".

Cu simptomul intoxicației spirituale ne întâlnim la tot pasul: pe stradă, în casă, în presă, la radio, la televiziune, la întruniri politice, ba chiar și în locuri pe care le-am fi crezut întru totul ferite de primejdia contaminării, cum ar fi, de pildă, anumite solemne reuniuni religioase... Și aceasta, mai ales de vreo trei ani încoace, de cînd - prințind ceva curaj - am început să spunem ceea ce gîndim.

Și ce spunem? Spunem, de pildă, "Jos partidele!", "Nu facem politică!", "Nu ne vindem țara!", "Noi muncim, nu gîndim!", "Jos Iliescu!", "Trăiască Regele Mihail!", spunem "Bravo lor, minerilor!".

Ce înseamnă însă o gîndire intoxicată? Este o gîndire otrăvită, îmbibată cu prejudecăți, o gîndire care și-a pierdut dimensiunea sau, mai bine spus, atributul esențial și definitoriu, funcția critică, posibilitatea de a se îndoi! În definitiv, ceea ce deosebește o gîndire normală de una anormală este tocmai incapacitatea acesteia din urmă de a avea îndoieli... Omul cu idei putine dar fixe are întotdeauna numai certitudinî. În realitate, el gîndește "cu capul altuia" și prin aceasta își pierde independența, transformîndu-se din subiect într-un obiect lesne manipulabil. Iar cînd boala se extinde - prin contaminare - la nivelul unor mai largi comunități, atunci fenomenul capătă dimensiuni tragice, prin apariția primejdiei ca un întreg popor să se transforme într-o turmă. Cu un singur păstor, înconjurat de cîinii săi credincioși.

Se ridică o întrebare fundamentală: cînd și cum a apărut această boală, această otrăvă, această intoxicație spirituală? Un posibil răspuns - dar periculos de simplist, după părerea noastră - ar fi că fenomenul se explică prin cele peste patru decenii de dictatură bolșevică.

În realitate, se pare că boala, toxina, vine - vorba poetului - "de departe și de demult"...

Se cuvine însă o precizare: trebuie neapărat să facem o distincție între intoxicarea spirituală inconștientă, involuntară, deci de nimeni dorită, plănuită sau dirijată, și cea conștientă, voluntară, cu finalitate riguros prestabilă.

Prima este rod al trăirii, al nașterii și formării într-un anume spațiu etnic, istoric determinat, care, inevitabil, își pune amprenta asupra spiritualității unei comunități.

Chiar dacă nu împărtășim ideile lui Cioran în legătură cu ceea ce s-ar putea numi "blestemul nostru mioritic", trebuie totuși să recunoaștem că purtăm în noi, în firea noastră, a românilor, niște toxine care ne vin din adîncul istoriei, lesne depistabile dacă ne aplecăm mai atent - și, mai ales, fără orgolii patriotarde - asupra legendelor, baladelor și "zicerilor" noastre. Ce face, de pildă, ciobanul mioritic atunci cînd află că i se plănuește moartea? El se resemnează și se îngrijește doar de pregătirea drumului spre lumea de dincolo... Aici cred că se ascunde o taină a sufletului românesc... Dar și o toxină... Detectabilă, de asemeni, în "ziceri" cum ar fi: "Apa trece - pietrele rămîn",

sau, mai ales, "Capul plecat - sabia nu-l taie"...

Cînd Titu Maiorescu a combătut cu fermitate "formele fără fond", mulți au fost înclinați să creadă că el o făcea numai din motive partizane. Din păcate pentru noi, istoria i-a dat în mare măsură dreptate. Importînd niște forme politice care nu și găseau acoperire în fondul, în configurația spiritualității românești s-a ajuns la rezultate nu arareori monstruoase. (Menționăm că sintagma "monstruoasă coaliție" nu aparține totuși lui Mihail Roller!) Dar poate cea mai sumbră prezicere a lui Titu Maiorescu care s-a adevărit - avertisment lansat, printre alții, și de un Rădulescu-Motru - este transformarea, de altminteri nu numai în spațiul românesc, a politicii în politicianism, a omului politic (care prin definiție n-ar trebui să aibă o altă preocupare decît contribuția la binele cetății) într-un meschin profitor de pe urma avantajelor asigurate de un anumit scaun în care s-a cocoțat manipulîndu-i pe cei... "proști, dar mulți"...

Multă lume - și, din păcate, într-un fel pe bună dreptate - se declară mîndră că n-a făcut și nu face politică. Aici însă nu mai este vorba despre o taină a sufletului românesc, aici e vorba despre o foarte periculoasă toxină. Pentru că dacă oamenii de bună credință li se inoculează aversiunea față de politică, în ciștig nu sînt decît politicianiști, care, profitînd de locul rămas liber (prin absența primilor), se năpustesc să-l ocupe pentru a-și putea astfel satisface interesele egoiste. Un remediu, o anti-toxină, ar fi tocmai cultura. Să cităm din același Titu Maiorescu: "Faceți înțeli pe poporul român mai cult și mai activ, dați-i, prin școli bune și prin o bună dezvoltare economică, lumina și independența de caracter a adevăratului cetățean. Și apoi, forma juridică după care își va întocmi el relațiile sale publice și private va veni de la sine și va fi acomodată stării sale de cultură" (T. Maiorescu - "Critice", vol. II, p. 251, ediția 1928).

Cea de-a doua variantă a intoxicației spirituale, de fapt și cea mai nocivă, este cea conștientă, voluntară, dirijată, cu finalitate precis determinată. Ea este invenția secolului XX. Este invenția regimurilor totalitare. În numele nației, al rasei sau al clasei, fascismul, nazismul și bolșevismul au ucis nu numai milioane de oameni, dar, poate și mai grav, au otrăvit sute de milioane de conștiințe.

În spațiul românesc, fascismul a făcut o foarte scurtă carieră, în schimb bolșevismul - instalat prin forța tancurilor "eliberatoare" ce veneau de la Răsărit - a dăinuit la noi peste patru decenii. Cum a fost posibil? Se adevăra oare forma bolșevică fondului nostru peren? Evident că nu! În schimb, toxinele noastre ancestrale și-au dovedit, în această tristă împrejurare istorică, un rol întru totul benefic, ele transformîndu-se într-un fel de anticorpi ce au contribuit la supraviețuire.

Pentru ceea ce înseamnă astăzi starea de spirit a unui județ ca Botoșaniul, am găsit util să reproducem în revista noastră intervenția la Colocviu a unui localnic, dl. Dorin Glăvan. De ce util? Pentru că reprezintă o opinie "din interior". "Din exterior", o zi doar petrecută la Botoșani poate da o imagine halucinantă: nu știi ce să compui din inteligența - specială - a interlocutorilor, din gradul - copleșitor - de înapoiere a orașului, din repetarea - pînă la obsesie - a cuvintelor "stai, că nu dau turcii", din gîndul că doar la 8 km este Ipoteștiul, în sfîrșit, din lipsa oricărui semn exterior că Ceaușescu s-a dus pe lumea cealaltă...

Credința că "Apa trece - pietrele rămîn" a alimentat optimismul părinților noștri, ce-i așteptau cu răbdare pe americanii izbăvitori, iar zicala "Capul plecat - sabia nu-l taie" și-a găsit expresia nu numai în complicități rușinoase, ci și în compromisuri strategice de multe ori salvatoare. Dar ce s-a salvat reprezintă totuși mult prea puțin în raport cu ce s-a distrus. În cele peste patru decenii de totalitarism bolșevic a fost demolat, a fost răsturnat un întreg sistem de valori. Desfășurat pe baza unui plan riguros, programul de intoxicare a cuprins toate compartimentele vieții spirituale, toate categoriile de vîrstă și socio-profesionale.

Un singur exemplu: "Toma Alimoș", balada care - alături de "Miorita" și "Mășterul Manole" - sugerează cîteva repere definitorii pentru spiritualitatea noastră românească. În preajma acestui colocviu am întrebat mai multe persoane, unele dintre acestea cadre didactice - chiar profesori de limba română - Cine este Toma Alimoș. Zîmbind ironic, cu toții mi-au răspuns: Toma Alimoș - haiduc din Țara de Jos. Dar cine-i Manea? - am continuat. Manea e slutul și uritul, Manea boierul, stăpînul moșilor care-i cere vamă lui Toma pentru c-a îndrăznit să i le calce... Mare le-a fost mirarea aflînd că există - numai pînă acum descoperite - 29 de variante ale baladei (printre care și varianta culeasă de Vasile Alecsandri, dar, desigur, nu întîmplător nepublicată în manualele școlare ale generației noastre), în care Toma Alimoș este "boier din Țara de Jos", iar Manea e "hoțomanul" nalt, pletos, cu cojoc mare, mișos, cu cojoc întors pe dos... E adevărat, există și 8 variante în care statutul social al protagonistilor este inversat: Toma - haiduc, Manea - stăpîn al moșilor. Mai există și cîteva variante în care Toma nu-i nici boier, nici haiduc, ci pur și simplu "viteaz" sau "voinic din Țara de Jos". Totuși, "scorul" de 29 la 8 pledează pentru statutul de boier al lui Toma, nicidecum de hoțoman sau haiduc. O generație întreagă, ascunzîndu-i se varianta Alecsandri și încă alte 28 de variante ale baladei, a trăit și trăiește cu impresia că folclorul nostru a asociat boieria cu ticăloșia, iar haiducia și hoțomania cu cele mai înalte virtuți ale neamului...

Așa-zisa "revoluție culturală" din anii socialismului a încercat să-l dezvețe pe om să gîndească, să-l dezbrace de îndoieli, să-i inoculeze credința că în locul lui trebuie să decidă alții, mai precis altul, Cîrmaciul înțelept... Mijloacele folosite au fost dintre cele mai diverse: unele brutale - mai ales în anii începuturilor -, altele mai subtile, dar cu atît mai eficiente - atunci cînd bolșevismul, văzîndu-și consolidată puterea, și-a putut permite luxul de a-și confecționa o "mască umană". Și care au fost rezultatele acestui plan de intoxicare? Din păcate, cred că ele au depășit cu mult așteptările acelor care l-au inițiat. Cursurile de "învățămînt politic", la care de obicei participanții și participantele dezlegau pe furie vreun

rebus, croșetau sau pur și simplu erau cu gîndul aiurea, s-au dovedit a fi un mijloc de intoxicare extrem de eficient. S-a demonstrat că o limbă străină poate fi învățată și în somn, dacă elevul are lîngă pernă un magnetofon ce-i picură în urechea adormită cuvinte, propoziții, fraze... S-a demonstrat - mai ales după decembrie 1989 - că, deși cu gîndul aiurea la respectivele cursuri de învățămînt politic, pe care cu toți le detestam și le ironizăm, totuși, multe din cuvintele, propozițiile și frazele lectorilor ne-au intrat în urechi și de acolo în creier, fără să ne dăm seama, intoxicîndu-ne astfel conștiința. Căci dacă n-ar fi așa, atunci cum am putea explica comportamentul ciudat, ca să nu spunem aberant, al insului care abia eliberat din lagărul bolșevic tinjește să reîntre acolo, înspăimîntat că altminteri fie că i se va vinde țara, fie că vor veni moșierii și regele să-i fure "sărăcia și nevoile și neamul"?

Care ar fi strategia, etapele campaniei de dezintoxicare?

Cred că în primul rînd trebuie stabilit diagnosticul. Numai că e foarte posibil ca acel care-și propune să stabilească respectivul diagnostic să fie el însuși intoxicat.

O a doua etapă o constituie stabilirea priorităților și a mijloacelor terapeutice, priorități ce diferă de la o zonă la alta.

Pentru zona Botoșanilor - pe care o cunosc foarte bine - cred că prioritățile vizează trei principale aspecte:

- Mai întîi, educația morală. Bolșevismul ne-a obligat - pentru a putea supraviețui - să adoptăm un comportament de tip schizoid: una gîndim - una spunem - alta facem. Gîndirea, conștiința, spiritul nostru au fost în permanență rupte, divizate, contrapuse. Faptul, mai ales după o practică de peste patru decenii, nu putea să rămînă fără urmări. Țăranul botoșănean își pierde acum frecvent vremea pe culoarele tribunalului, dacă nu chiar în celulele pușcării. Pentru intrarea în normalitate, cultura poate să joace un rol fundamental. Dar cînd spun cultură, nu mă gîndesc la Inspectoratul județean pentru Cultură sau la căminele culturale, mă gîndesc în primul rînd la cei doi stîlpi spirituali dintotdeauna ai satului - Preotul și Învățătorul.

- O a doua prioritate ar fi educația politică.

Chemați la urne să-și aleagă primarul, botoșănenii au fost cîț pe ce să ocupe locul I în ceea ce s-ar putea numi "Topul naivității politice". Dacă în majoritatea orașelor pentru respectiva demnitate s-au confruntat candidații FSN cu cei din Convenția Democratică, la Botoșani - în cel de al doilea tur de scrutin - lupta s-a dat între FSN și Partidul "România Mare". Numai vreo 2.000 de voturi i-au lipsit candidatului "României Mari" pentru a-și reocupa fotoliul de primar. Da, să și-l reocupe, pentru că tocmai în aceasta a și constat ciudățenia, respectivul candidat fiind nimeni altul decît fostul primar al Botoșanilor din timpul lui Ceaușescu. Ce dovedește aceasta? Că botoșăneanul - atît de mîndru că trăiește într-un spațiu care i-a zămislit pe Eminescu, Enescu, Luchian, Iorga sau Onicescu - este, din păcate, atît de naiv, înclt poate să creadă că numai dl. senator Corneliu Vadim Tudor îi garantează o Românie Mare, la adăpost de agresiunea ungurilor, ocolită de viclenia evreilor și a alte nații coalizate într-o conspirație diabolică împotriva noastră...

Iată de ce cred că declanșarea unei campanii de alfabetizare politică se impune aici cu necesitate. Dar nu în sensul de a face politică partizană, de a propaga ideile unui partid sau altul, ci numai în scopul de a lămuri omul simplu - intoxicat de-a lungul deceniilor de regim totalitar - ce înseamnă democrație, ce înseamnă parlament, ce înseamnă partid, ce înseamnă vot, ce înseamnă politică!

- În sfîrșit, o altă prioritate ar fi educația religioasă.

Pagină realizată de RODICA PALADE

Sondajul

Formațiunile politice avansează strategii diferite ale reformei economice, nici una nu ocolește retragerea subvențiilor de stat.

Se poate opta pentru diverse formule de aplicare a acestei măsuri – dar măsura în sine nu constituie obiect de opțiune. Ea este impusă de imperativul înaintării către o economie efectivă, pentru care substanța prețurilor nu constă în acte de constrângere extra-economică, ci în valoarea economică a bunurilor existente pe piață. Soarta a vrut ca agentul acestei măsuri istorice să fie un guvern care este departe de a străluci. Dar pînă acum nici un guvern care și-a asumat în alte țări această responsabilitate nu a reușit să evite convertirea eliminării subvențiilor în conflict social și politic.

Sondajele CIS au urmărit această furtună socială în două etape: cea a primului șoc, primul contact al populației cu noile prețuri, sondaj efectuat în preajma lui 1 mai, despre care am relatat într-un număr anterior al lui "22", și cea imediat ulterioară, prezumtiv debut al unui proces de adaptare sau de respingere, abordat de ultimul sondaj, întreprins spre sfîrșitul lunii mai, ale cărui rezultate parțiale le prezint în continuare. Sondajul s-a desfășurat în ultima decadă a lunii mai, pe un eșantion național alcătuit din 1.025 persoane în vîrstă de peste 17 ani, domiciliat în 28 orașe și 27 comune din 30 județe, cărora li se adaugă Bucureștiul. Coeficientul de eroare a fost de ±3%.

Principala temă investigată a fost atitudinea față de reforma economiei, față de greve, față de instituțiile și actorii angajați în conflict.

Reforma economică

În momentul cînd conflictul dobîndea forma unei mișcări greviste, toți factorii își declarau circumspecția față de greve și atașamentul față de reforma economică. Experiența recentă, de la începutul lui mai, a modificat ea oare, sau nu, reprezentările pe care și le face opinia publică despre aceste două repere? Relația populației cu reforma economică în acest moment al desfășurării ei a fost urmărită din două unghiuri: cel al comportamentelor economice și cel al viziunii despre reformă.

În legătură cu viziunea despre reformă ar fi de remarcat următoarele:

I. După șocul inițial de la începutul lui mai, la sfîrșitul lunii aproape două treimi din eșantion – 61% – estimează că retragerea subvențiilor era neapărat necesară pentru continuarea reformei economice – numai 30% sînt de părere contrară.

În decurs de un an, aceasta este a treia experiență a restrîngerii subvențiilor de stat: mai 1992, septembrie 1992 și mai 1993. Potrivit declarațiilor făcute de intervievați, măsurile menționate au dus la scăderea nivelului de trai:

pentru 71% în mai 1992
pentru 73% în septembrie 1992
pentru 78% în mai 1993.

Numărul celor afectați de reducerea subvențiilor crește cu fiecare nou pas în această direcție. O precizare: dintre cei 78% care acuză această degradare în mai a.c., 19% mărturisesc că nu văd cum vor face față noii scăderi a puterii lor de cumpărare. Oamenii continuă astfel să-și păstreze speranțele într-o reformă a economiei care, pentru moment, apasă tot mai greu asupra condițiilor lor de viață.

Solicitați să explice dificultățile sporite din 1993, subiecții au ales, din șase variante posibile, după cum urmează:

Creșterile de prețuri sînt în 1993 prea mari – 41%

În 1993 salariații sînt mult mai săraci decît fuseseră în 1992 – 32,5%

PAVEL CÂMPEANU

CENTRUL INDEPENDENT DE STUDII SOCIALE ȘI SONDAJE – CIS

Suferințele tranziției

Toate cele patru variante care urmează întrunesc sub 10%.

II. Comportamentul economic cel mai răspîndit, de adaptare la noile circumstanțe, este cel de reducere a unor consumuri – respectiv achiziții. Iată bunurile, serviciile și proporțiile în care intervievați semnalează asemenea reduceri:

Pîine – 32%
Ulei – 14%
Brînzeturi – 22%
Transport – 39,5%
Lapte – 18%
Mezeluri – 41%
Energie electrică – 57%
Carne – 47%
Legume – 10%
Zahăr – 15%
Fruite – 12%
Combustibili – 32%

În această fază inițială, de introducere a noilor rapoarturi dintre venituri și prețuri, reacțiile perceptibile ale populației tind nu atît spre respingere, cît spre adaptare, iar modalitatea principală de adaptare constă în contracția unor consumuri și așa coborîte. Reducerile cele mai severe operează la consumurile de energie, carne și mezeluri, apoi transporturi, pîine și combustibili. Zonele cele mai protejate sînt produsele sezoniere: legume și fructe. S-ar putea deci ca, în viitor, aceste comportamente adaptative să fie puternic influențate de trecerea la sezonul rece.

Grevele

Tema grevelor a fost tratată din trei puncte de vedere: al desfășurării lor efective, al participării proprii și al unor opinii generale.

Desfășurarea

Majoritatea intervievaților, dar o majoritate la limită – 55%, a considerat îndreptățită chemarea la grevă generală, doar 22% au socotit-o ca pe o greșală. Totuși, 36% erau de părere că greva în sine nu putea rezolva nimic. Decizia de a se declanșa greve parțiale este văzută ca fiind corectă de 33% dintre subiecți, și ca o greșală de 45%. În schimb, decizia finală, de a se renunța la greva generală, este apreciată pozitiv de 62% din eșantion și criticată de 27%. Greva este acceptată mult mai larg ca argument în cursul negocierilor decît ca acțiune. Subiecții apreciază în proporții egale hotărîrea confederațiilor BNS și Frăția de a recurge la greve parțiale – 35% –, ca și pe aceea a CNSLR și ALFA, de a nu acționa în acest fel – 34%. Continuarea grevelor după semnarea protocolului este aprobată de 15% dintre intervievați, dezavuată de 32%, iar 46% dintre ei sînt de părere că situația trebuie judecată de la caz la caz.

Din ansamblul acestor cifre pare să se degaje o sugestie generală: tensiunile sociale și economice neobișnuit de ridicate din mai 1993 nu au înălțat scepticismul statornic al societății românești post-revoluționare față de acțiunea grevistă.

Participarea

Subiecții care declară că au luat parte la grevele parțiale reprezintă numai 7% din eșantion. În cele ce urmează, această grupare este considerată ca un subeșantion, procentajele folosite raportîndu-se exclusiv la totalul celor care li formează. În acest fel, sondajul încerca să obțină o imagine a grevei la dimensiunea fiecărei unități în care ea a avut loc. Cel mai mult au interesat mecanismele declarării grevei. 80% dintre participanți susțin că în unitatea lor acest mecanism a fost punea la vot. Cu acest prilej au votat

pentru grevă 69% dintre ei, 11% contra, iar restul de 20% nu au votat. Nu toți salariații unităților intrate în grevă au luat parte la ea – proporția participanților efectivi se reduce la proporția celor care au votat pentru. Aproape 40% din cei care alcătuiesc acest subeșantion au sentimentul că intrarea în grevă a fost decisă de ei înșiși, 30% cred mai curînd că hotărîrea fusese luată în fapt de liderii sindicali din unitate, iar circa 20% presupun că adevărații autori ai deciziei au fost liderii de la București.

Se pare astfel că la nivelul unităților declanșarea grevei a fost în genere condiționată de mecanismul democratic al consultării salariaților și că, acolo unde au fost consultați, majoritatea acestora au luat parte la vot, pronunțîndu-se pentru. În lumina cifrelor de mai sus, grevele parțiale din mai a.c. par să fi constituit un examen al democrației sindicale, trecut cu succes.

Opinii

Experiența particulară a unor greve ar putea modifica întrucîtva optica generală asupra grevei ca mijloc de acțiune socială. Sondajul a explorat această eventualitate în două direcții: legalitatea – dreptul la grevă, și cîmpul individual de opțiune al fiecărui salariat.

S-au declarat pentru dreptul nelimitat la grevă 54% dintre cei consultați și pentru interdicția nelimitată a acestui drept pentru toți, cu excepția anumitor ramuri. Cel mai frecvent se recomandă interzicerea grevelor în domeniile: sanitar – 19%, în energetică – 15%, și cel mai rar în învățămînt – 6% și în Radio-Televiziune – 8%.

Datele nu par să dezvăluie schimbări spectaculoase ale opiniilor despre greve, produse de această nouă experiență. Arma grevei continuă să fie privită cu rezerve.

Instituții, actori

În afara principalilor protagoniști direcți – guvernul și sindicatele –, s-au mai implicat ori au încercat să se implice în desfășurarea conflictului social și alte instituții: președinția, partidele politice de opoziție, FDSN. Referitor la guvern, sondajul a urmărit două filone: unul privea strategia lui în decursul conflictului, celălalt eventualitatea supraviețuirii sau a căderii lui. În legătură cu strategia, au considerat că guvernul ar fi trebuit:

Să își păstreze punctul de vedere pînă la capăt – 11% dintre intervievați

Să ajungă la un acord înaintea începerii grevelor – 73%

Guvernul a făcut bine cum a făcut – 11%

Nu știu – 5%

Aproape 85% dintre subiecți critică strategia guvernului, imensa majoritate a acestora imputîndu-i lentoarea cu care a ajuns la compromis.

O grevă generală ar fi putut duce la demisia guvernului – ar fi fost aceasta de dorit sau nu? Răspund "Da" 31%, "Nu" 55%, "Nu știu" 13%. Stabilitatea guvernamentală este preferată de o majoritate care depășește baza electorală a actualei puteri.

Imaginea despre sindicate a fost abordată sub trei aspecte: strategia, credibilitatea și atractivitatea. Se știe că sindicatele și-au concentrat focul principal asupra "fondului de referință" – numit apoi "admisibil". Dar la trei săptămîni după semnarea protocolului, peste 70% dintre intervievați continuă să nu știe ce vor să spună aceste formule. Liderii sindicali și-au centrat

strategia pe obiective ininteligibile pentru marea masă a sindicaliștilor.

După episodul de la începutul lui mai, interesul de a se înscrie în vreun sindicat a crescut pentru 10,5% dintre subiecți și a scăzut pentru 9%. Conflictul din mai nu a mărit atractivitatea sindicatelor.

Credibilitatea a fost abordată într-o formulă comparativă. Întrebați cine le apără mai bine interesele, participanții la sondaj au răspuns (ordinea e cea din chestionar):

Partidele politice (sau unul dintre ele) – 7%

Sindicatele – 26%

Reprezentanții cetățenilor în Parlament – 7%

Alegii lor în fruntea autorităților locale – 3%

Nici unui – 43%

Toți la fel – 10%

Nu știu – 4%.

Deși reținută, încrederea subiecților în sindicate este mai răspîndită decît în toate celelalte trei instituții cu caracter reprezentativ luate împreună. Conflictul pare să fi consolidat substanțial rolul social al mișcării sindicale. El a pus totodată într-o lumină necrutătoare incuria celorlalte instituții reprezentative incluse în această listă. Parlamentul plătește astfel elocința cu care a dezbătut în zilele conflictului propria sa retribuție, iar partidele politice lungă lor tăcere, întreruptă de intervenții puțin convingătoare. Declarația partidelor din opoziție, orientată mai curînd contra guvernului decît în sprijinul sindicatelor, a fost socotită bine venită de 16% dintre subiecți, și socotită ca o manevră politică de 33%.

Sondajul a prezentat o listă cuprinzînd numele a opt actori care au participat la negocieri, inclusiv medierea, solicitînd intervievaților să îl indice pe cel care le-a inspirat mai multă încredere. Cele mai numeroase opțiuni le-a înrînit liderul Frăției, urmat de președintele statului și de primul-ministru – iar cele mai puține ministrul Muncii și ministrul Finanțelor. Odată cu prestigiul sindicatelor a crescut și prestigiul liderilor lor.

Bilanțul

Vijeliosul început al lui mai 1993 a pus în evidență îngrijorătoare marginalitate socială a instituțiilor presupuse să întrușipeze sistemul nostru politic. Scufundarea în propriile lor rivalități politice le împiedică să perceapă adevăratele dimensiuni ale conflictului social și le înstrăinează de viața profundă a societății. Conflictul social a relevat din nou că existența formală a instituțiilor democratice nu asigură cituși de puțin eficiența lor funcțională. Din pricina acestei dezarticulări avem mecanisme și instituții democratice, dar nu avem democrație.

Conflictul din mai se încheie, în optica opiniei publice, cu un bilanț împregnat de realism. Deznodămîntul provizoriu este văzut ca o victorie a sindicatelor de 17% dintre intervievați, și ca o victorie a guvernului de 16%. Totodată, marea lor majoritate: 71%, sînt de părere că prevederile protocolului încheiat la 6 mai între sindicate și guvern nu vor ușura propria lor situație. Acest scepticism confirmă ideea după care protocolul nu înseamnă rezolvarea conflictului social, ci doar amînarea rezolvării lui.

Reforma economică presupune pe de o parte programul de reformă, care conține opțiunile strategice ce direcționează procesul de reformă, iar pe de altă parte politica de reformă, constituită dintr-un ansamblu de măsuri de politică economică ce vizează aplicarea programului de reformă. Evaluarea stadiului reformei reprezintă aprecierea măsurii în care politica de reformă aplică sau nu programul. Transformarea programului în politică nu e un simplu proces de transfer dintr-o parte în alta. Pentru a deveni subiectul unei politici de reformă, opțiunile strategice din program trebuie instrumentalizate, adică trebuie convertite în pachete de măsuri concrete de natură economică, legislativă sau instituțională. Instrumentalizarea apare ca o fază distinctă, succesivă programului, dar anterioară politicii propriu-zise. După părerea mea, noi ne aflăm în această fază a instrumentalizării, de aceea nu putem evalua deocamdată stadiul politicii reformei.

Ceea ce putem face acum este evaluarea instrumentalizării programului în condițiile specifice ale reformei din România. Condiții specifice pentru că:

- sistem în continuarea unei perioade de trei ani de reformă economică graduală, în care în planul politicii economice s-a manifestat un gradualism al jumătăților de măsură, cum spune dl. Șerbănescu, pe care l-aș numi un **gradualism patologic**. Pentru delimitarea noțiunii, l-aș compara cu politica terapiei-șoc și cu gradualismul normal. În cazul terapiei-șoc, măsurile de reformă avute în vedere sînt parcurse în întregime și dintr-o dată, în cazul politicii de gradualism normal sînt parcurse tot în întregime, însă în faze succesive. Aproximarea dintre terapia-șoc și gradualismul normal este faptul că ambele finalizează procesul de reformă, însă în modalități diferite. Prin contrast, gradualismul patologic are loc atunci cînd procesul de reformă e parcurs în faze succesive, dar numai pe jumătate. Caracterul patologic rezidă în faptul că gradualismul degenerază într-un instrument specific de înfăptuire a reformei, într-unul de neînăptuire a ei;

- gradualismul jumătăților de măsură a implicat costuri ridicate, nejustificate prin raportare la efectele obținute în planul stabilizării și al reformelor structurale. Capcana gradualismului jumătăților de măsură trebuie evitată încă din faza instrumentalizării programului de reformă.

Componentele programului de reformă care, după părerea mea, localizează cel mai mare risc de perpetuare a gradualismului patologic sînt: **reforma prețurilor, disciplina financiară a întreprinderilor, restructurarea industrială și privatizarea.**

Reforma prețurilor (care reflectă cel mai bine gradualismul cu jumătăți de măsură) a parcurs trei momente succesive, distincte, de liberalizare: noiembrie 1990, aprilie 1991 și iulie 1991, urmate de alte ajustări și realinieri: aprilie 1992, mai 1992, septembrie 1992. Putem desprinde două caracteristici specifice ale fenomenului. Pe de o parte, prețurile diferitelor categorii de produse și servicii au fost liberalizate cu viteze diferite: au fost prețuri determinate liber de către piață, prețuri măriți și apoi refixați la nivele care să reflecte prețurile pieței mondiale, corespunzător cu devalorizarea în același timp a monedei naționale, și prețuri care au rămas fixe și controlate la niveluri anterioare. Pe de altă parte, de-a lungul perioadei octombrie '90-septembrie '92, reforma a avut un caracter specific – prețurile bunurilor celor mai importante în domeniul producției și al consumului au fost și cele liberalizate cel mai lent.

Liberalizarea de tip patologic, cu jumătăți de măsură, a avut trei consecințe:

1. Nu s-a produs o liberalizare adevărată a prețurilor, fapt ilustrat de două fenomene. În primul rînd, la sfîrșitul anului 1992, aproape 70% din cifra de afaceri rulată în economie reprezenta tranzacții care aveau loc cu prețuri controlate sau supervizate de Ministerul Finanțelor. În al doilea rînd, controlul prețurilor a fost permanent însoțit în această perioadă de o alocare pe cale administrativă a materiilor prime de bază. Între 1990 și 1991, aproape 400

COSTEA MUNTEANU

Gradualismul patologic – capcana reformei românești

La întîlnirea Societății Române de Economie (SOREC), care a avut loc luni 31 mai a.c., a fost prezent dl. Costea Munteanu, conf. dr. la Academia de Studii Economice, fost membru al Departamentului pentru Coordonare, Strategie și Reformă economică condus de dl. ministru secretar de stat Mișu Negrițoiu, din care a demisionat recent. Reproducăm în continuare fragmente din expunerea domniei sale cu privire la stadiul actual al reformei în România.

de materii prime cerute în exces la prețuri curente au fost incluse în regi-muri de alocare administrativă.

2. S-a ignorat riscul de generare, prin interacțiune cu alte procese de reformă, a unor efecte patologice. De exemplu, un efect patologic a dus la apariția unui cerc vicios: devalorizare, urmată de creșteri violente și bruște ale prețurilor materiilor prime, transmiterea lentă și graduală a acestora asupra prețurilor de consum și a salariilor, urmate de o realocare limitată a resurselor, generînd o penurie de valută și, în final, necesitatea unei alte devalorizări.

3. A persistat controlul administrativ în economie, care a dus la scăderea credibilității mecanismelor alocative ale pieței, a subminat activitatea agenților economici care au luat în serios aceste mecanisme și a determinat o creștere a cererii pentru noi intervenții de acest fel.

Politica de liberalizare parțială a prețurilor a evidențiat disponibilitatea structurală a guvernărilor de pînă acum de a inversa sensul măsurilor de politică macroeconomică și financiară la primele semne ale unor răspunsuri negative din partea economiei reale. Aceasta e o capcană pe care o întinde gradualismul, chiar normal, pentru că el poartă cu sine riscul apariției unor reacții patologice din partea pieței pînă cînd se finalizează toată succesiunea de măsuri. Guvernul român, în loc să considere aceste reacții patologice ale pieței ca un preț care trebuie acceptat și în loc să accelereze procesul de reformă, au reacționat exact invers, folosindu-le ca un pretext pentru întărirea intervenției administrative în economie, ceea ce, în ultimă instanță, este un comportament antireformă. Partea păguboasă a unei astfel de politici economice este faptul că ea implică costuri foarte ridicate, nejustificate de rezultatele în derularea procesului de reformă. Programul guvernului actual vizează în principiu evitarea acestei capcane prin finalizarea procesului de liberalizare a prețurilor, acțiune orientată în trei direcții:

Viteza de liberalizare a prețurilor este esențială și ea devine indiciul de bază al măsurii în care guvernul actuali au înțeles sau nu eșecul politicii gradualiste de natură patologică și sînt dispuși să nu-l repete. Accelerarea vitezei de liberalizare a mecanismului de formare a prețurilor este un obiectiv în atenția Guvernului, ce urmează a fi atins pe cîteva planuri:

- controlul direct al prețurilor la producător să fie limitat la un număr foarte mic de produse-cheie, nu mai mult de zece;
- scăderea numărului produselor ale căror prețuri se negociază sub supravegherea Ministerului Finanțelor;
- renunțarea la alocarea pe cale administrativă a produselor atît în sectorul agricol, cit și în cel industrial;
- impunerea unei discipline financiare stricte la nivelul întreprinderilor.

A doua componentă vizează **disciplina financiară a întreprinderilor**, care reprezintă principala amenințare la adresa eficacității măsurilor de stabilizare macroeconomică. Problema esențială a restaurării și menținerii disciplinei financiare este demararea procesului de soluționare a arrieratelor de plăți între întreprinderi. Politica gradualistă a jumătăților de măsură a îmbrăcat pînă acum două aspecte: pe de o parte măsura de compensare globală a datorităților între întreprinderi, care a încurajat arieratele și a deteriorat etica de afaceri între întreprinderi, pe de altă parte neutilizarea legislației existente privind disciplina comportamentului financiar al întreprinderilor.

Intenția echipei guvernamentale actuale este ca pentru următoarele două-trei luni să aplice un plan de acțiune care va opera în două direcții distincte. O direcție are în vedere adoptarea unor măsuri menite să pună mai multă ordine și coerență în climatul economic general în care operează întreprinderile – legea contractului de

cient ocupate. În situația în care aplicarea acestor planuri nu va da rezultatele scontate se va recomanda lichidarea întreprinderii respective. Dacă va avea loc o ameliorare substanțială, ele vor fi scoase din acest program.

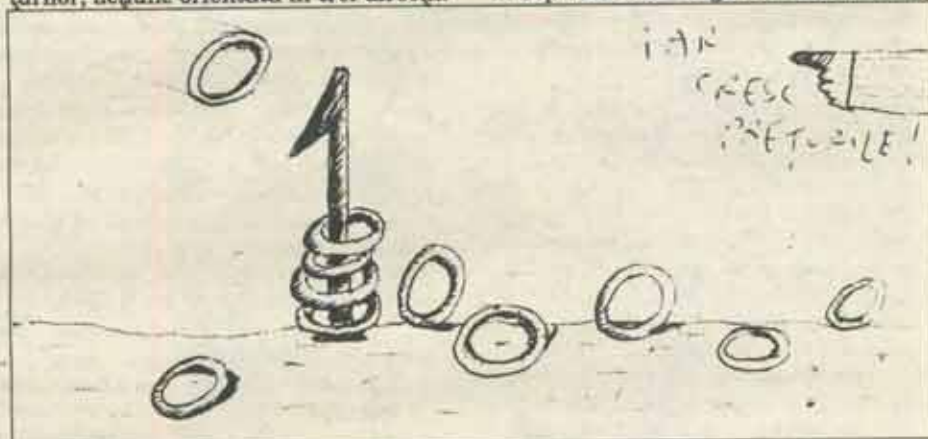
În privința componentei de restructurare economică, gradualismul jumătăților de măsură s-a manifestat prin concentrarea măsurilor de reformă exclusiv la nivelul combaterii efectelor dezechilibrelor structurale fundamentale din economie, ignorîndu-se cauzele acestor dezechilibre. Diagnosticul pus la vremea respectivă a fost corect, și anume că expresia sintetică a acestor dezechilibre o reprezintă inadecvarea dintre nivelul consumului și resursele disponibile – altfel spus, consumul e mai mare decît resursele disponibile sau importul necesar pentru consumul zilnic al populației și al economiei e mai mare decît resursele din export. Tratamentul acestui dezechilibru structural fundamental a vizat efectele: inflația crescută și deficitul valutar, lăsînd la o parte cauzele, respectiv diversificarea excesivă a structurii de ramură a economiei naționale, care a creat masive capacități excedentare de producție și lipsa specializării internaționale, care a limitat posibilitatea de dezvoltare a exporturilor.

În acest domeniu, programul actual își propune două direcții de acțiune: ajustarea structurală corectivă de urgență și ajustarea structurală sectorială.

Componenta principală a acestui program o reprezintă intervenția directă a statului pentru restructurarea industrială a unui grup de 100 de întreprinderi care sînt principalele contribuatoare la pierderile în sectorul industrial, la arieratele de plăți și la împrumuturile neperformante. Punctul de pornire va fi identificarea întreprinderilor care vor fi scoase din relațiile normale cu sistemul bancar și puse sub administrarea unei agenții de restructurare care va avea responsabilitatea integrală a finanțării și restructurării lor. Odată cu izolarea acestor întreprinderi din relațiile obișnuite cu băncile comerciale, băncile vor fi recapitalizate, iar creditele neperformante din portofoliile lor vor fi transferate la agenția de restructurare. Întreprinderile izolate vor fi în continuare menținute în funcțiune, chiar dacă sînt cu pierderi, pînă la aplicarea programelor de restructurare propriu-zise, iar finanțarea lor va fi făcută direct de la buget, transparent. Faza de restructurare propriu-zisă prin izolare de sistemul financiar-bancar nu a fost încă elaborată.

Ultimul domeniu este cel al **privatizării**. Aici lucrurile mi se par mai complicate, pentru că procesul de privatizare propriu-zis nu a fost demarat, iar perioada anterioară a fost axată în general pe elemente de construcție instituțională și organizatorice. Însă dificultatea momentului actual în privința perspectivelor procesului de privatizare este faptul că guvernul dă deja semnele unei pierderi de direcție evidente în acest domeniu. Practic, primul-ministru a declarat că este necesar ca FPS (Fondul Proprietății de Stat) să fie trecut în subordinea Guvernului, întrucît e o parte a executivului și întrucît, din perspectiva dumealui, derularea procesului de privatizare conform cadrului legislativ în vigoare – avînd ca instituție operantă și executantă principală FPS – riscă să fie blocată. În interpretarea mea, această măsură este îngrijorătoare, pentru că programul prevede cu totul altă abordare în domeniul privatizării, riscul cel mai mare fiind al unei schimbări radicale de direcție. Dacă pînă acum procesul de reformă a fost canalizat tocmai spre instituția FPS (Fondul Proprietății Private), acum este clară schimbarea de direcție prin care se încearcă mișcarea în sens invers. Trecerea FPS sub controlul Guvernului nu poate fi interpretată decît tocmai ca un reflex al gradualismului de tip patologic, adică al sporiirii intervenției administrative a statului în economie.

A consemnat OANA ARMEANU

- eliminarea tuturor subvențiilor de consum, cu excepția transportului urban și a chiriilor, fază încheiată prin măsurile adoptate la 1 mai 1993;

- alinierea prețurilor produselor energetice la nivelul prețurilor pieței mondiale și ajustarea lor automată lunară conform modificărilor din nivelurile pieței mondiale și din mișcările cursului de schimb al monedei naționale. Și acest nivel s-a realizat la 1 mai 1993 – excepție face prețul gazelor naturale, care urmează să fie aliniat treptat pînă la sfîrșitul anului 1993;

- definitivarea liberalizării mecanismului de formare a prețurilor în economie. Acest obiectiv este cel mai dificil de instrumentat, întrucît politica de liberalizare parțială aplicată de guvernările anterioare a dus practic la crearea unui sistem de intervenție administrativă în economie.

management, proiectul revizuit al legii falimentului, anumite amendamente aduse legii 76/1992, instituirea tribunalelor comerciale, legea protecției concurenței și reglementării privind restructurarea regiilor autonome. A doua direcție prevede instituirea regimului de supraveghere financiară. Acesta este punctul-cheie al fazei de instrumentizare, care, odată adoptat, va reduce foarte mult riscul gradualismului jumătăților de măsură. Regimul de supraveghere financiară vizează restructurarea industrial-financiară a întreprinderilor aflate în situație financiară critică, întreprinderi care au cele mai mari pierderi și contribuția cea mai mare la arieratele de plăți și la creditele neperformante. Măsurile concrete de restructurare constau în ajustări ale volumului și structurii producției excedentare și în reducerea forței de muncă inefi-

ALICE VOINESCU

"Sîntem ușori ca pluta. Vorbe. Vorbe. Vorbe." (I)

Fragmente inedite din Jurnal (1939-1941)

Revenirea în atenția publică a extremei drepte, posibilele sale relații mai oculte sau mai fătice cu național-comunismul, cit și efortul acestei mișcări de a influența tinăra generație, pun și o problemă de legitimitate intelectuală. Într-adevăr, se spune uneori că dreapta românească are o asemenea legitimitate din pricina unor nume ilustre care au reprezentat-o, precum Eliade, Cioran, Noica. Dar dacă mulți oameni mari au fost de dreapta nu înseamnă deloc că a fi de dreapta este o garanție de valoare. Pe de altă parte, nu trebuie ignorată existența și a unui important curent liberal, democratic, pro-occidental în cultura românească antebelică, profund ostil legionarismului, ca și comunismului. Ca probă, aceste câteva pagini necunoscute din jurnalul, în foarte mare măsură inedit, al lui Alice Voinescu.

Născută la 10 februarie 1895, luîndu-și licența în filosofie la Universitatea din București și doctoratul la Paris cu Hermann Cohen, Alice Voinescu a predat mulți ani estetica și istoria teatrului la Conservatorul de artă dramatică din București. A scris studii importante despre Eschil, Montaigne și teatrul contemporan, a susținut numeroase conferințe la Radio, la Fundația Regele Carol I. A întreținut o corespondență remarcabilă cu André Gide, Roger Martin du Gard, Paul Desjardins, pe care îi cunoscuse cu ocazia "Decadelor Centrului european" de la Pontigny, unde era regulat invitată. Pensionată înainte de vreme, în 1948, este arestată și trimisă în domiciliu obligatoriu în 1951. Se reîntoarce din exil ca urmare a unui memoriu inițiat de compozitorul Ion Dumitrescu și soția sa, Mariana Dumitrescu, cuprinzînd de asemenea – într-un gest de admirabilă solidaritate – referințe extrem de elogioase semnate de Ion Vianu, Mihail Jora, D.P. Perpessiciu, Camil Petrescu, Victor Eftimiu, Florica Muzicescu, Milița Petrascu, Marioara Voiculescu.

Jurnalul lui Alice Voinescu, în întregul său desfășurat pe perioada 1929-1961, este un document despre a cărui însemnatate intelectuală, istorică și literară nu încap aici nici cea mai firavă îndoaială. Aflat în posesia dnei Maria Ana Murnu, căreia îi mulțumim călduros de a ni-l fi pus la dispoziție laolaltă cu materialul ilustrativ, jurnalul încă își așteaptă un editor. Doar mici fragmente au mai apărut, în decursul timpului, în "Ramuri", "Manuscriptum", "România literară".

Revista "22" intenționează să publice, în mai multe numere ale sale, câteva fragmente din acest jurnal, admirabil prin luciditatea și acuitatea de spirit ale autoarei.

"22"

29 martie 1939

(...) De ieri nu mai am ură pe toți nemții – vai de capul lor! –, dar reneg politica lor ca pe o crimă. Nu pot fi șovină – dar socot că patriotismul nu cere încordarea sentimentală a șovinismului – ci mai ales liniștea fermă a convingerii.

Oare nu s-ar putea salva pacea? Eu tot nu am pierdut nădejdea! Sper ca nemții să dea pe Hitler peste cap – italienii pe Mussolini – și să se înțeleagă popoarele între ele! Se prealează amîndoi de Napoleon, dar acela era unul, ei sînt doi!!

11 mai 1939

(...) Statuia lui Mestrovici splendidă. De ce nu le place burghezilor? Am rămas uimită de punctele lor de vedere. Un portret nu e o copie – "caracteristicile" nu sînt maniile omului. "De ce nu poartă chipiu?" "De ce stă cu mantaua fluturată?" Îmi e realmente milă de oameni care nu pot înțelege mai mult în artă. O găsec măreț. Va fi avînd defecte, nu știu. Îmi place că e nobilă – reprezintă un stăpîn ce se stăpînește pe el. Maricica (Muzicescu) spunea: are ceva voievodal. e dreptate, ar putea să fie și brâncoveanu – tocmai lipsa de chipiu ajută la această viziune sintetică a regalității românești. Mă gîndesc la ea și am impresia că Bucureștii e mai frumos, e mai occidental, nu doar ca urbanistică, am impresia că această statuie și a lui Brătianu fac din el un oraș de cultură universală. Brătianu, ca operă de artă, îmi place poate și mai mult – e mai liberă concepția și tratarea. (...)

22 august 1939

Zi mare prin monstruoșitatea politicii omenestii!

Germania încheie pact cu Rusia și mai are obrazul să justifice acest act ca întemeiat pe structura comună a celor două popoare și pe vechea lor amicitie! E revoltătoare atitudinea nemților care

ating culmea imoralității! E posibil să mai dureze mult această barbarie? Sper că Polonia nu-și schimbă gîndul și că Franța și Anglia la fel. (...)

22 septembrie 1939

Ieri a fost o zi impresionantă: asasinat Armand Călinescu!

Am simțit o ură și o furie împotriva asasinilor și tuturor legionarilor încît i-ași fi desființat ca (pe) muște. Trădători de țară – imbecili furioși – mîrșavi timpitii – fără creier și fără altă simțire decît ura de partid. Azi mi-a mai trecut depresiunea, dar ieri îmi era rușine că în neamul românesc pot exista trădători de neam în asemenea momente grele. Ieri îi acuzam pe toți de a fi cumpărați de nemți – azi cred că numai cei "mari" sînt în solda inamică, iar nenorociții de trogloditi furioși nu speră decît în căpătuală, cînd li s-ar împlini planul lor de vînzători de țară.

E culmea rătăcirii! Să vrei să moralizezi o țară, dînd-o pe mîna alteia și procopsindu-te după urma ei. Iuda redivivus!

(...) Veneam acasă, îngrijorată și tristă la gîndul că e atîta dezbinare la noi. Doamne, ferește-ne de un război. Am convingerea că e atîta prostie în oamenii noștri, încît ar fi trădători din strîmtorare de cap și de inimă! Nu! Nu sîntem inteligenți – fiindcă sîntem prea subiecțivi. Trebuie învățați oamenii să gîndească și să simtă larg, obiectiv. (...)

28 septembrie 1939

N-am mai scris aici. La ce bun? Evenimentele se precipită, nici nu te poți opri asupra unuiu, moartea lui Armand Călinescu m-a consternat și infuriat – acum cînd citesc ce a rămas din Vargovia ne cutremurăm, sacrificiul iminent al țării baltice ne lasă să întrevădem soarta și a altor țări mai mici! Capul meu nu poate cuprinde realitatea. Mă așez pe scaun și mă bucur că pot ședa, că e cald și frumos în casă. Aseară, în pat, mulțumeam lui Dumnezeu pentru pat! Cîți polonezi mor de frig și foame – deși aveau mai mult ca mine. Ce oroare de vreme! Oare să poată dura regimul celor mai tari? Oare să nu izbutească totuși civilizația creștină, umanitarismul să aibă cîștig de cauză?

Perspectiva bolșevismului nu mă înfioară decît din pricina bestialității dezlănțuite și a lui: "Ôte toi que je m'y mette".

Foto: ION LUCIAN MURNU

25 februarie 1940

(...) Ieri seară conferința lui Noica. Mi-a plăcut mult: structură solidă – convingere și poezie. Sfîntul Augustin *on-doyat de vie*. Am simțit toată primejdia pentru suflete mai neclare – le poate da libertăți de care nu știu să se folosească sau se folosesc rău. Un tic la gură – mușcă tot timpul buzele. M-a izbit expresia cu totul deosebită de expresia lui foarte blîndă. Cînd vorbea lucea ceva "farouche" în ochi și mușcătura buzelor m-a frapat. Fizionomia era cu totul schimbată. Am înțeles ce spunea Dupront (directorul Institutului Francez din București): e fanatic. Dar acest fanatism îmi pare, totuși, suprapus. Din natură e un reflectat. Cine poate decide despre natura unui om? *Ondoyant et divers!* (...)

17 martie 1940

(...) Moartea lui Nae Ionescu, pe care l-am cunoscut, în fond, atît de puțin, dar în care bănuiam o mare putere a spiritului, m-a umplut de o tristete specială – tristetea că e greu să ratrezezi timpul pierdut sau rău întrebuințat. Nu știu decît prea "oficial" lucrul acestui om puternic asupra oamenilor, asupra tinerilor mai ales. Individual îl adoră, semn că a deșteptat viața în ei. Nu se poate să fi fost fără duh – dar îl muncea poate o ambiție sau un orgoliu, sau slăbiciunea pentru frumusețe și eleganță. Ce știu eu! Compromisul acestei vieți nu-l privesc din punct de vedere social, dar mai ales din punct de vedere intim! S-a lăsat "cumpărat" în sinea lui de o predilecție. Poate de una nobilă – dar actul e la fel: a abandonat adevărul lui nevoilor, gustului lui. Să fi crezut el că e spre binele României să se dea în brațele actualei Germanii? Prea gîndea bine și liber pentru asta. Iar dacă avea o dublă morală: una pentru stăpîni și alta pentru sclavi – nu era încă limpezit ce *qui revient au mème* – s-a lăsat ispitit și cumpărat chiar de o teorie. Doresc din toată inima să aflu că ultimii ani l-au purificat, l-au adus la claritate internă – aceasta singură contează. (...)

21 iunie 1940

Zile foarte grele. Inima plesnește. Evenimentele mă depășesc. Nu înțeleg ce a putut determina pe comuniștii francezi să-și părăsească patria în asemenea circumstanțe! E posibil să aștepte de la germani o colaborare pentru binele neamurilor și pentru o reală pace Europeană? Azi, cînd au aflat umilinta sistematică pe care vor s-o inflijeze Franței, și-or fi dînd seama că și-au trădat patria? Sper pentru a nu deznădăjdui de omenire că plîng cu lacrimi fapta lor nebună. Doamne! Oare cu voia Ta sînt toate aceste fapte? Oare prepari Tu prin înfrîngerea orgoliului național – pe rînd – o omenire înfrîntă, mai larg înfrîntă? Nu pot crede altfel. Ori ne-ai uitat și lași puterile întinericului să-ți cuturească lumea?

Sînt ceasuri în care mă îndoiesc de existența Ta. Nu mi-e credința destul de puternică, dar capul îmi cere să Te cred, altfel înnebunim. Să mă mulțumesc cu constatarea ororilor și explicația lor

cauzală? Nu pot decît în clipe de oboeală – cînd sînt trează nu accept o existență fără sens.

Momente istorice. Le trăim foarte plat. Dacă n-ar fi în mine durerea care mă chinuiește ar fi ceasuri banale – așa mi-ași duce viața sau *petit train-train*. Mă bucur că pot suferi, e semn că trăiesc omeneste. Doamne, nu ne lăsa! Auzii la radio proclamarea partidului totalitar. Nu pot judeca – nu înțeleg decît că sîntem în primejdie.

(...) Cumîntenia noastră românească e cea creștină, omenoasă, respectuoasă de om și de valorile culturii. Orice derogare de la ea ne pierde – sau în aventură sau în scoborîre morală. Tremur aflînd oportunismul din jurul nostru; nu pot crede că lichele să ajungă la conducere, după cum se spune. (...)

23 iunie 1940

Tot mai mult recunosc neantul omenesc. Trezire într-un fel de totală prostrăție a conștiinței. Recunosc că tot ce mă ținea erau prejudecăți: valoarea cutărui popor, nevoia superiorității culturii franceze și latine etc. Realitatea nu se încurcă în valori spirituale, ea curge susținută de puteri fizice. Gorila învinge pe sînt ca și pe geniu. *Il n'y a pas moyen de le nier*. Dar atunci de ce, totuși, nevoia lumii de valori – în orice om? Nu sînt – dar trebuie să fie. Dar cîte milenii să țipe vocea în deșert pentru ca bestia să ridă și să triumfe de ea? Mă pîndește marea ispită de a afirma nihilismul moral și spiritual. Știu că e ispită. Trebuie azi să plătesc viața mea cu supremul risc: s-o pierd pentru un real aleatoriu. (...)

27 iunie 1940

E 12 noaptea, nu știu încă ce a decis Consiliul de Coroană. Prima dată simt ce e o amputare, cum vom putea lăsa pe bucovineni și basarabeni în mîna rușilor? Cum ne putem îndura să-i chinuiească fără să crîcnim? Iată oroarea pe care au dezlănțuit-o pe lume nemții – monstrul de Hitler și bestia de Mussolini! Acum cred că tremură și ei – sînt semne precursorii ale dezastrului general. Prevăd că rușii se vor întinde spre Italia prin Serbia. Nemții vor auzi și ei ceva în curînd. Acum să te vedem Hitler! Egipt om mare cum te proclamă nebunii, sau ești un epileptic?! Dacă ești mare te împaci cu Anglia și Franța și pui stavilă comunismului. De nu, vei cădea și tu pradă lui! Nu concep ce poate fi dezastrul marelui, al bombardamentului, al exodului. L-am uitat de acum 24 de ani. Azi m-am convins că nu sîntem o generație războinică. Am fost uimită de nonșalanță și chiar indiferența tuturor. Nunta Lalei – lumea dansa, mîncă și bea. La Marietta toată lumea juca remy! Oare nevoie de uitare sau incapacitate de a privi jertfa în față? Am trista impresie că nu mai avem curaj în noi, fiindcă nu mai vedem dincolo de ziua de azi. Nu condamn pe alții – încep cu mine. (...) Sîntem ușori ca pluta. Vorbe. Vorbe. Vorbe. Nu sîntem capabili de un act – numai de proiecte, discursuri, motivări verbale. Înțeleg pe francezii care au depus armele. Pesemne că civilizația nu admite sentimentele feroce necesare pentru luptă. Atunci Hitler a avut dreptate să descreștineze pe ai lui și să-i facă elementari! Unde mergem, Doamne? Nu Tu ești vinovat că ne-ai uitat – noi sîntem vinovați că ne-am făcut cenuse de cînd flacăra s-a stins în noi. (...) Simțămînt de vis, de nereal, de imposibil, iluzionism iremediabil. Ce face Regele? Cum o fi ducînd această sarcină, se războie ușurimile – cum a putut pune pe N. în capul noului partid? Cum a putut să nu se sfătuiască serios cu consilierii? Un om fără onoare nu poate da sfaturi bune. Se crede la noi în șmecherie și compromis. Regele e mai bun ca mediul – să-și asculte singele regal, nu pe ariviști. Lovitura cu nemtoșia și bizantinismul răsuflat. Ne trebuie acte pe măsura împrejurărilor imense. Poate că o socoteală, acum, cu toți vecinii, ar fi bună. Altfel ne vom gargarisi cu discursuri și vom plăti cu Români! Dacă ofițerii spun să ne batem – apoi să ne batem! Să isprăvim cu maimuțările.

Selecția și transcrierea fragmentelor:
ANDREI CORNEA,
LUCIA CORNEA

ION CARAMITRU

"De aproape trei ani n-am mai urcat pe scenă"

Interviu realizat de OANA ARMEANU

● teatrul este un spațiu în care toată lumea are loc ● uniunile de creație nu erau decît copii ale celor de tip stalinist din URSS ● statutul de prestator de servicii artistice ne tutela ca drepturi și poziție în societate ● secțiile nu au adus Uniunii nici un fel de profit ● Conferința Națională nu a dat pe nimeni afară din Uniune, ci doar a desființat un mod de lucru ● schimbările dese de echipă din Ministerul Culturii au dus la blocarea proiectelor ● proiectele și programele sînt cele care pot aduce sponsori, pe cînd o instituție nu poate fi sponsorizată ca atare ● între mine și d-na Cătălina Buzoianu nu a existat nici o neînțelegere ca persoane ● într-un fel, acum m-am întors la "uneltele" mele ●

Reorganizarea UNITER prin desființarea secțiilor a stîrnit multe controverse în presă, inclusiv în revista "22". Cum priviți acest conflict centrat asupra secției de critică?

Este un fals conflict, întreținut de o anumită parte a secției de critică și a biroului secției de critică, ce s-a văzut pus în fața unei decizii a Conferinței Naționale, lăsată de care a reacționat violent și imoral. Teatrul este un spațiu în care toată lumea are loc și toată lumea trebuie să lucreze împreună pentru binele general al lui. La Conferința Națională, prin votul unei covârșitoare majorități – 49 din 59 de delegați – s-a obținut o orientare spre o metodă de lucru a Uniunii mai apropiată de aspectul modern, firesc al lucrurilor. Statutul, care prevedea că UNITER lucrează pe secții, era o copie a statutelor celorlalte uniuni de creație, existente deja în România de mulți ani și care, la rîndul lor, nu erau decît copii ale uniunilor de creație de tip stalinist din URSS.

Uniunea Teatrală s-a constituit în februarie '90, printr-un vot al CPUN, la propunerea Comisiei pentru Cultură, pe care o conduceam atunci în cadrul aceluiași parlament provizoriu. Tot atunci s-a format și Uniunea Cineaștilor. Cu această ocazie s-a putut în sfîrșit obține un statut superior al creatorului în teatru, muzică și cinematografie. Statutul de prestator de servicii artistice, care ne tutela anterior din toate punctele de vedere (și ca drepturi, și ca poziție în societate), a fost modificat cu statutul de creator, prin înființarea acestor uniuni. Statutul UNITER încropit atunci a copiat mecanic aproape 80% din statutul celorlalte uniuni (pentru că nu exista la momentul respectiv o viziune clară asupra a ceea ce va fi UNITER) și a suferit unele modificări în ultimii doi ani și jumătate, dar doar de suprafață, nu de conținut. Spun asta pentru că membrii Uniunii noastre sînt, în marea lor majoritate, dacă nu toți, angajați în instituții de stat – teatre, reviste literare, ziare. Fiecare își ia salariul de la instituția unde este angajat și tot acolo cotizează pentru drepturile la care are acces, spre deosebire de celelalte uniuni (Uniunea Artiștilor Plastici, Uniunea Compozitorilor, a Scriitorilor), unde majoritatea sînt liber profesioniști.

În cele patru secții ale UNITER ar fi trebuit să se muncească în interesul Uniunii, ceea ce nu s-a întîmplat. Nici una dintre secții nu a adus Uniunii, în afară de prestigiul individual, nici un fel de profit material sau de altă natură – și de aici pleacă totul. Uniunea a trăit dintr-o taxă de timbru de 2 lei la bilet, care a adus 2.200.000 lei pe an, pe cînd cheltuielile Uniunii au fost pînă acum o lună și jumătate de un milion pe lună. Restul banilor ar fi trebuit să fie obținuți din activitățile celor patru secții, dacă acestea ar fi fost cu adevărat patru "motoare" producătoare de energii artistice și materiale în același timp. Or, acest lucru nu s-a întîmplat. Ce am putut obține ca fonduri pentru activitățile Uniunii și ale secțiilor ei s-a obținut din efortul individual al unuia sau altuia. Iar ceea ce s-a considerat a fi o contribuție din punct de vedere al prestigiului nu este o chestiune de luat în discuție: prestigiul este un principiu general, o idee care nu conține în interiorul ei o realitate pragmatică. Ar însemna că actorul care joacă pe scenă în fiecare seară la teatrul lui face activitate UNITER, așa cum criticul care scrie despre un spectacol la ziarul care îi plătește salariul ar desfășura activitate UNITER. Nu este adevărat. Acestea sînt activități specifice profesionale ale fiecărei bresle în parte. În cadrul Uniunii, se presupune a avea activități specifice ei. Or, din acest punct de vedere nu s-a putut face acest lucru pe secții. La Conferința Națională, care a avut loc în 5 aprilie, am arătat că modul de lucru de pînă acum nu a fost eficient și am propus o nouă formulă, de tip occidental: de a lucra pe proiecte și programe concepute și realizate de membrii Uniunii. A fost o sedință destul de furtunoasă, în care, evident, cei care s-au opus în mod categoric au fost criticii, mai bine zis o parte dintre ei, în frunte cu dl. Valentin Silvestru. În ciuda acestei opoziții, marea majoritate a votat această nouă formulă de lucru. Conferința națională nu a dat pe nimeni afară din Uniune, ci doar a desființat un mod de lucru. Toți membrii Uniunii au rămas membri în continuare.

Presă a prezentat situația sub forma unui conflict de persoane.

Asta pornește tot de la nivelul stimatului domn Valentin Silvestru, care nu suportă nici un fel de controversă și încearcă a rezolva această schimbare de optică prin împingerea în mass-media a ideii că ar fi vorba de conflict de persoane. Nu este adevărat.

Care sînt relațiile UNITER cu Ministerul Culturii? Se poate vorbi de subordonare?

Nu. Este total independentă. Prin statut și prin decizia care i-a oferit acest statut nu depinde de nici un fel de organizație guvernamentală. Uniunea nu este subvenționată de stat, este autonomă. Pe lista partenerilor UNITER, Ministerul Culturii este pe primul loc,

dar fiind că nu există organizație guvernamentală care să fie mai interesată de activități de tip teatral decît Ministerul Culturii care, de principiu și de fapt, conduce toate instituțiile cu profil teatral, muzical, muzeistic etc. din țară. Toate proiectele noastre importante – proiectul Teatrului franco-român, cel cu Marea Britanie, unele schimburi cu Germania; proiectul "Artschool" (legat de atelierele teatrale pe care vrem să le facem pe lîngă orfelinat), proiectul teatrului "Inoportun", participarea noastră în fiecare an la Festivalul național de teatru, colocviile care au avut loc aici etc. – s-au făcut prin colaborare directă cu Ministerul Culturii. A fost un moment cînd schimbările de echipă atît de dese din Ministerul Culturii au dus la un blocaj al proiectului Teatrului franco-român în momentul în care piesa românească urma să fie jucată în Franța. Am pierdut o ocazie, după părerea mea, fabuloasă, ca aceste două spectacole – cel francez și cel român – să meargă împreună acolo unde se va duce acum numai cel francez. Dar l-am avut între noi de curînd, la invitația noastră, pe dl. ministru Mihai Golu, căruia i-am arătat și explicat întreaga activitate a Uniunii și am impresia că d-aa a apreciat cum se cuvine, realist, ceea ce se

întîmplă aici. Cred că de aici înainte relația noastră cu Ministerul Culturii va fi din ce în ce mai bună.

De unde provin fondurile UNITER?

Din timbrul teatral, din cotizații, din donații, din activități economice. UNITER a deschis de peste un an o agenție economică, legal constituită și sub controlul direct al conducerii Uniunii, care încearcă diferite soluții economice, ca închirieri, tranzacții, intermediari, folosirea spațiului pe care îl avem aici pentru diferite activități. Avem parteneri foarte buni, cu care avem schimburi de servicii, cum este firma Rank Xerox. Așa am putut să înzestram Uniunea cu ceea ce are în mod obligatoriu nevoie: copiatoare, fax, mașini de scris electronice, hîrtie etc. De asemenea, avem un contract cu o firmă de computere, astfel încît am putut obține un computer de înaltă capacitate. Am primit un alt computer prin donație din partea Ambasadei Marii Britanii la București. Acum sîntem în măsură să întreținem, cel puțin din punct de vedere tehnoredacțional, editura pe care am deschis-o în cadrul Uniunii – UNITEXT –, care peste maximum două săptămîni va produce prima carte. Mai obținem foarte multe fonduri din sponsorizarea proiectelor, cum a fost cazul competițiilor Cea mai bună piesă a anului și Gala Premiilor UNITER. Proiectele și programele sînt cele care pot aduce sponsori, pe cînd instituția nu poate fi sponsorizată ca atare. Din acest motiv, lucrul pe programe și proiecte poate face ca Uniunea să funcționeze organic și eficient.

Cum ați obținut sediul UNITER?

Sediul a fost obținut în martie 1990 pe baza unui principiu foarte sănătos, anume că, imediat după ce s-a decis confiscarea averii PCR și desființarea Gospodăriei de partid, foarte multe din elementele averii PCR au trecut în patrimoniul național. O parte din clădiri au fost preluate de persoane particulare, ceea ce face obiectul unui mare scandal de presă, altele au fost preluate de instituții – este cazul UNITER, care a preluat această casă prin acordul primului-ministru de atunci și, anul trecut, printr-o hotărîre guvernamentală.

De ce ați renunțat la directoratul Teatrului Bulandra și mai apoi ați plecat definitiv de acolo?

Am renunțat în momentul în care mi-am dat seama că ceea ce am putut să fac pînă la un punct pentru acest teatru, cu toate forțele pe care le aveam, se încheiasse. Înțelegere cu dl. Liviu Ciulei – care refuzase preluarea direcției teatrului pe care de fapt el îl crease și al cărui director de geniu fusese, dar care nu mai putea să se mai înhame la un asemenea efort nici fizic și nici din punct de vedere al timpului –, am fost de acord să preiau direcția pentru o perioadă limitată. În acest timp, Teatrul Bulandra a executat cîteva mari turnee în lume: la Teatrul Național din Londra, la Festivalul internațional de la Dublin, la São Paulo – Brazilia, la Paris, la Düsseldorf și, poate lucrul cel mai important care marchează perioada în care am fost directorul acestui teatru, a fost primit ca membru plin în Uniunea Europeană a Teatrelor, care cuprinde 12 teatre stabile din Europa, printre care Teatrul Național din Londra, Teatrul Odeon din Paris, Piccolo din Milano, Royal Shakespeare Company etc.

Care a fost motivul plecării Cătălinei Buzoianu de la Teatrul Bulandra, pe vremea cînd erăți director acolo?

D-na Cătălina Buzoianu a părăsit Teatrul Bulandra prin demisie, care inițial nu i-a fost aprobată, pentru că se afla la jumătatea drumului cu un spectacol pe care îl lucra și pe care a decis să nu-l termine. A avut loc o vizionare a primei părți a spectacolului cu Consiliul artistic și Consiliul administrativ și am considerat că spectacolul poate fi terminat. Asta se întîmpla la sfîrșitul lui mai, iar dînsa pleca în concediu la sfîrșitul lui august. S-a decis că mai sînt încă 60 de repetiții posibile, timp în care se puteau face două piese, nu una. Și atunci, nu s-a luat în considerare demisia și i s-a comunicat d-nei Buzoianu, din partea Direcției, Consiliului de administrație și Consiliului artistic că spectacolul este în interesul teatrului și trebuie deci terminat. Lucru pe care dînsa l-a refuzat și și-a menținut hotărîrea de a demisiona. Nu vreau să intru în alte amănunte ale acestei situații.

Atunci a părut că ar exista o neînțelegere între dvs. și d-na Buzoianu.

Nu este adevărat. D-na Cătălina Buzoianu, după două zile de la plecarea de la Bulandra era în Franța și monta un concert-spectacol pe texte de Emil Cioran, într-un orăgel de lîngă Paris. Sînt false conflicte, inventate pentru a acoperi lucruri care nu se vor a fi știute. Între noi nu a existat nici o neînțelegere ca persoane. În discuție a fost situația teatrului.

Bine, dar ea ar fi putut pleca în Franța și fără a-și da demisia.

Deocamdată ea avea în lucru un spectacol. Cum să-l lase neterminat? După spectacolul respectiv urma să intre un altul în repetiție. Era un an de zile de cînd nu mai montase nimic. Spectacolul era început, era o mare piesă, teatrul aprobase un deviz cum nu mai avusese vreodată în istoria lui – un milion și jumătate, care în anul acela însemna o sumă. Toată energia teatrului era concentrată spre acest spectacol. Asta este ca și problema cu UNITER: cînd este nevoie de o atitudine onorabilă și realistă față de o situație sau alta, cei care au interese directe nu concep acest lucru și caută să inventeze asemenea conflicte.

V-a schimbat în vreun fel revoluția traiectoria carierei?

Sigur că da, foarte mult chiar. Iată, sînt aproape trei ani de cînd nu am mai urcat pe scenă. Deși aș vorbi cu păcat, pentru că ultimele apariții pe scenă au fost în februarie '92: am jucat Hamlet la Paris – la Teatrul Odeon, iar la întoarcere am dat cîteva spectacole la București. Între timp am fost și director al Teatrului Bulandra – un efort enorm, care nu-mi lăsa timp nici să respir. De altfel, am avut o experiență destul de neplăcută în faptul că dl. Ciulei mă distribuise în Visul unei nopți de vară, iar după două zile a trebuit să mă scuz, să spun că sînt mult prea preocupat de alte lucruri care țineau de administrarea teatrului, de structurarea UNITER etc., încît nu puteam să mă concentrez și deci nu puteam juca, lucru pe care cred că am să-l regret toată viața. Am reușit, printre picături, să montez două spectacole la Bulandra: Forma mesai și Home (La adăpost). În cele două vacanțe pe care le-am avut, în vara lui '91 și a lui '92, am fost distribuit și am jucat două roluri în două filme pentru televiziunea britanică. Iar acum am încheiat repetițiile la masă cu dl. Tocilescu, care s-a întors și lucrează Antigona de Sofocle. Deci, într-un fel, m-am întors la "uneltele" mele.

Cînd v-ați simțit mai împlinit – înainte sau după revoluție?

Cred că în 21 și 22 decembrie. Atunci am simțit că viața mea de pînă la acele zile mi-am conceput-o, fără să-mi dau seama, pentru această mare întîmplare la care am aderat organic, poate și nebuneste, dar în primul rînd din convingere. Atunci am fost într-adevăr fericit. Ce s-a întîmplat după, face obiectul unei înfrîntoare, diabolice confiscări de energii și idealuri care, după cum se vede, cred că începe să se demaște, începem să ne dăm seama de inconștiența noastră, cum nu am băgat de seamă restaurația comunistă la care acum asistăm aproape neputincioși și care este o caracatiță ce s-ar putea să nască o altă revoluție, o altă convulsie socială la care, vă promit, voi participa la fel de intens ca în decembrie '89.

FLORICA ICHIM

La Piatra Neamț, teatru mult și bun

Ambiții a fost dintotdeauna Teatrul din Piatra Neamț. Aici au debutat actori de talent, ce-au devenit mari actori, regizori promițători, ce-au devenit mari regizori, scenografi, dramaturgi, pentru că a funcționat mereu și mereu selecția riguroasă. Când și-a spus al "tineretului" se referea mai mult la creatori și nu la destinație, iar, cu vremea, precizarea adresei nu a dus la părăsirea ideii de laborator de creație. Tot de aici au pornit și "festivalurile" de teatru, ca acum să ne aflăm chiar în fața unui internațional. Selecție inteligentă, aspect de laborator de creație, destinație (cu precădere), tineretul sunt elementele care definesc actuala ediție (a IX-a) a Festivalului de la Piatra Neamț. Directorul său, regizorul Nicolae Scarlat, nu vrea să-i spună "internațional", gândindu-se la cel de la Avignon (modest intitulat) și, de ce nu, este liber să spere, dacă acum pornit, în vremuri de sărăcie lucie pentru teatre, de la sume modice a reușit să aducă trupe din trei țări (SUA, Germania, Italia), opt teatre românești (două din Basarabia) și ca o parte din spectacolele străine să fie itinerate în multe localități. Dacă s-ar fi adunat 17 formații banale, este sigur că n-ar fi interesat pe nimeni. Dar la Piatra Neamț au venit trupe cu personalitate și creatori care nu numai că au ceva de spus, dar vor să spargă tipare, să înlăture rutine și, cu arme nobile, să recreezească publicul. Nu toți izbutesc, totuși căutările lor au semnificație în contextul teatral contemporan și vin dintr-o frământare reală.

Trei dintre trupe, mai exact creatorii care dirijează, își caută elemente în teatru sau în formele rituale din Orientul îndepărtat. În spectacolul "Din cenușă"

(regie, decoruri și lumini: Robert Smythe), MUM Puppettheatre (SUA) apelează la metoda japoneză Buraraku de minuire a marionetelor, mariață cu teatrul negru de sorginte cehă, în vreme ce trupa Ballustrade (Saarbrücken - Germania) ia teatrul negru din formele spectaculare orientale, existente în ritualuri religioase ori în sărbători închinare naturii și fenomenelor sale. Metha Theater (München) se inspiră direct din Teatrul Noh, numai că semnele lor nu ajung la noi - ne lipsește, poate, cultura necesară, dacă nu cumva prețiozitatea transcrierii înlătură dorința însăși de a descifra spusa și nespusa interpretelor.

Marionete, păpuși, pantemimă, dans vin să întregescă sau să înlăture cuvântul. Mișcarea câștigă tot mai mult teren. Uneori cu rezultate neașteptate, cum este cazul cu foarte tinăra trupă a Teatrului de Buzunar din Chișinău (înființată de trei luni). Textul ar fi "Legături primejdioase" de Lăcos și el aparține actorilor (buni, de altfel), dar comentariul, când tandru, când ironic, îl fac dansatorii. Din îmbinare se naște o armonie, și peste spectacolul pus în scenă de Sandu Vasilache se așază o aură de puritate, care îl împacă pe spectator cu lumea și dramele ei.

În vreme ce la noi prea multe spectacole sînt descătuse de orice prejudecată și vor să arate din plin ceea ce s-a tot cenzurat și nu de puține ori se sare de la licențios la vulgaritate (ultimele stagioni stau măturie cu puzderia lor de nuduri inutile și de acte sexuale la fel). Teatrul, prin alte părți ale lumii, a depășit perioada și caută, caută înverșunat puritatea. Chiar acest asalt al mișcării între formele de expresie teatrală vine din nevoia de esențializare, dar și de purificare a gândului și a comunicării. Spre pildă: dintr-o existență involburată și excentrică, așa cum este cea a lui Salvador Dali, trupa Dream Team (Budapesta) sublimează până la compunerea unui poem translucid, greu de sensuri. Nimic nu vine să altereze (nici măcar simbolul falic implantat în mijlocul scenei) povestea despre simbolurile purității infantile, păstrată de-a lungul anilor. Simburele acesta ne salvează în fața vieții. Dar și a morții, spun actorii trupei La Ribalta, în cel mai frumos spectacol al festivalului. Eroii reprezentației ar fi din "Scadența" lui Elias Canetti, dacă textul n-ar fi fost comprimat (personaje, situații etc.) și n-ar fi fost transformat dintr-o dramă anxioasă într-un cînt vital. Antonio Viganò și Michele Focchi spun că produc spectacole pentru copii. Sînt, într-adevăr, spectacole bazate pe imagine, coregrafie și muzică. De o rară poezie. Căci bucuria lor de viață, tristețile lor, neliniștea și victoria asupra-și au un permanent fior de emoție. Totul pare a se povesti simplu. Totuși, fiecare gest, sunet, mișcare de decor sau doar a trupului vibrează, iar între scenă și sală se naște o comunicare miraculoasă, la care au răspuns egal copiii, dar și adulții.

Dincolo de întîlnirea cu trupe novatoare sau măcar în căutare de expresie originală, întîlnire plină de învătăminte, la Piatra Neamț au fost prezente și texte din marele repertoriu în viziuni corecte, unele, insolite altele, oricum puncte de vedere personale despre "Furtuna" (teatrul-gazdă) și "Hamlet" (Divaldo pod Palmovkou - Praga), despre "Pescărușul" lui Cehov (Teatrul "Eugen Ionescu" - Chișinău) sau "Adunarea femeilor" de Aristofan (Teatrul Național "Vasile Alecsandri" - Iași), despre "Jocul de-a măcelul" de Eugen Ionescu (Academia de Teatru și Film București) ș.a.

La Piatra Neamț am văzut teatru. Mult și bun.

FLASH-ART • FLASH

Săptămîna trecută a avut loc la Botoșani premiera spectacolului "Elsinore, castelul lui Hamlet" de Michel Poletti, o primă coproducție româno-elvețiană, rod al colaborării Teatrului "Mihai Eminescu" din Botoșani cu Teatrul "Antonin Artaud" din Ascona.

Prin acest spectacol, autorul piesei, Michel Poletti (totodată actor, regizor și scenograf), vizează "teatrul total": jocul actorilor, alături de cel al marionetelor, muzica, dansul, efectele scenice provoacă neconștient spectatorul. Mari mituri - "Hamlet", "Faust", "Pinocchio" - se destramă și se recompun într-o amănunțită trecere de la tragic la comic.

În perioada 1-5 iunie a avut loc la Timișoara primul Festival Internațional de Performance, cu titlul "Zona Europa de Est". Au participat artiști și grupuri de artiști din Polonia, Slovacia, Ungaria și România.

Happening și/sau performance semnifică o acțiune, o desfășurare în timp, care implică sau nu publicul spectator. Construcția conceptuală vine din zona artelor vizuale și folosește o topică proprie, diferențindu-se de teatru, dans sau alt gen de spectacol.

Istoria performance-ului se măsoară deja în decenii și a avut momente în care a influențat vizibil celelalte arte.

Festivalul a fost organizat de Muzeul de artă Timișoara și sponsorizat de Ministerul Culturii, Fundația Soros și diverse alte firme din Timișoara.

DAN PERJOVSCHI

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ și NEW SCHOOL FOR SOCIAL RESEARCH (NSSR), New York

anunță că acordă burse pentru studenții facultăților umaniste și de științe sociale care vor să participe la a doua școală de vară

DEMOCRAȚIE ȘI DIVERSITATE

Cursurile se desfășoară la Cracovia, în perioada 20 iulie - 10 august 1993, sub auspiciile Programului pentru Europa Centrală și de Est al Graduate Faculty

of the NSSR și ale International Cultural Center din orașul gazdă. Studenții din Europa Centrală și de Est vor putea studia alături de studenți americani

chestiuni legate de idealurile și practica democratică, identitate națională, diversitate religioasă și diferențele culturale și sociale între sexe.

Cursurile la care vor participa studenții bursieri sînt:

- **DEMOCRAȚIA: ÎNTRE IDEAL ȘI REALITATE**, Profesor Jeffrey C. Goldfrab;
- **RELIGII, DIVERSITATE ȘI DEMOCRAȚIE: RELIGIILE DE STAT ÎN PERSPECTIVA COMPARATIVĂ**, Profesor Jose Casanova;
- **THEORIES OF GENDER IN CULTURE**, Profesor Anne Snitow;
- **REGIMURI TOTALITARE: STUDII COMPARATIVE ALE STALINISMULUI ȘI NAZISMULUI**, Profesor Jan T. Gross, New York University care va investiga, pe baza cărții recent publicate *Hitler și Stalin: Vieți paralele* a lui Allan Bullock și a unor lucrări clasice ale lui Carl Friedrich, Juan Linz și Hannah Arendt subiecte ca ideologiile totalitare, caracteristicile sistemului partidului unic, charisma personală a liderilor totalitari.

Studenții interesați sînt rugați să depună, pînă la data de 1 iulie 1993, următoarele documente:

- un curriculum vitae care să conțină detalii despre preocupările și rezultatele lor științifice (inclusiv adresa și telefonul);
- două scrisori de recomandare;
- un scurt memoriu care să expună preocupările și interesele lor legate de aceasta tematică, planurile lor de viitor și motivul pentru care vor să participe la acest program;
- un eseu pe una din tematicile propuse de aceste cursuri.

Informații suplimentare și depunerea dosarelor, zilnic, între orele 14⁰⁰ și 17⁰⁰, la sediile Fundației Soros pentru o Societate Deschisă din:

BUCUREȘTI, Bd. Ana Ipătescu 3B, C.P. 22-196, tel. 650 34 73, 659 77 13, fax 312 70 53;
CLUJ, 3400, Str. Mărlui 5, CP 1084, tel & fax 095/19 71 21;
IAȘI, Bd. Copou 19, tel. 098/14 69 35, 14 72 41 fax 14 71 00;
TIMIȘOARA, 1900, Piața Operei 2, etaj 3, cam. 317, tel & fax 096/19 08 04.

Germania în linia a doua

Această formulă-șoc – "Germania în linia a doua" – pune în evidență o neliniste adevărată: dacă într-adevăr Germania, care era de așteptat să joace rolul locomotivei pentru o Europă făcută sandviș între Statele Unite și Japonia a intrat în declin? Prosperitatea Germaniei nu mai este cea de altădată – trebuie recunoscut. De la cel de al doilea război mondial nu s-a mai înregistrat o criză economică atât de gravă cum este cea care a atins sectoarele-cheie: industria mecanică, industria automobilului, a oțelului și chimiei. Investiții, inovații, cercetare – semnalele roșii de alarmă se înmulțesc, provocând minia și amărăciunea lui Helmut Kohl, care, cu ocazia unei recente călătorii în Asia, a putut constata singur că investițiile germane erau doar de 3%. Când s-a petrecut această dramă și de ce? Nici unificarea din 1990, nici recesiunea nu sînt vinovate: Germania a rămas în urmă pentru că a adormit pe laurii ei, în anii '80. Germanii muncesc puțin, scump și prost. Și nu numai salariații, ci și patronii. Conducătorii germani "se scaldă în sucul propriu" – după formula nu prea elegantă a lui "Der Spiegel". Remediile? Separarea de anumite producții greoaie. Restabilirea unei productivități demne de o țară aflată în fruntea statelor industrializate. A produce mai ieftin, a fi inovatori, a fi primii prezenți pe piețe. Mai rămîne doar ca și Germania să fie convinsă că perioada vacilor grase e pe sfîrșite. (G.A.)

În Germania costă prea mult ca să mai produci lucruri simple

● La sfîrșitul anilor 70, Claus Wisser a cumpărat uzine de mașini pentru textile, ateliere de țesături și filaturi. Dar astăzi, visul unui mare consorțiu german de textile s-a dus pe apa sîmbetei. Patru dintre atelierele de țesături ale d-lui Wisser se vor închide curînd. La filatura de la Kulmbach, acum 20 de ani, lucrau 4.500 de salariați. Acum 4 ani, ea mai avea 1.600. Astăzi mai sînt 790. "O să mai păstrăm la Kulmbach 400 de persoane pentru produse foarte specializate" spune dl. Wisser. El nu va mai putea produce pînă la cel puțin 9 mărci/kg., în timp ce peste tot în lume o poți găsi cu 5 mărci. Industria vrea ca măcar să se întindă în străinătate: construiește în Thailanda o uzină împreună cu parteneri chinezi și taiwanezi, lansează un joint-venture pentru producția de pînă în India.

● Nu numai industria textilă luptă azi să supraviețuiască. Și alți oameni de viitor, ca dl. Wisser, înfruntă azi greutăți. Teritoriul german a ajuns prea scump pentru producerea lucrurilor simple. Pe termen lung, din cauza nivelului înalt al salariilor, producția de oțel nu se va mai putea face în Germania. În cei 10 ani de prosperitate, societățile s-au așteptat la o creștere continuă și și-au lărgit capacitățile. Costurile au crescut, dar productivitatea nu le-a urmat.

● După unificarea care i-a întărit Germaniei încrederea în sine, ea a început să se supraestimeze ca putere economică. În timp ce în Est deziluzia lua locul entuziasmului, germanii continuau să se ocupe doar de ei înșiși. Abia acum par să-și dea seama că perspectivele de creștere economică se află în Sud-Estul asiatic, numai că acolo Germania aproape nu este reprezentată. Abia acum înțeleg germanii că în fostul bloc de Est concurenții se dezvoltă mai rapid decît noile piețe. În Europa de Est se poate găsi o mîină de lucru calificată și costurile salariale reprezintă doar o parte față de cele din Germania. Între cele trei mari puteri – Statele Unite, CE și Japonia – concurența va fi din ce în ce mai dură, iar Germania slăbește exact în momentul cînd trebuia să devină locomotivă CE.

● Această situație dramatică este agravată în plus de recesiune, mai gravă decît s-a crezut că va fi. La începutul anului 1993, cifra de afaceri a industriei germane era cu 10% mai mică decît în anul precedent. Politicienii și șefii de întreprinderi nu prea înțeleg că recesiunea este doar un simptom și că, nepreocupându-se de viitorul ei, cea de a treia putere economică a lumii (după Statele Unite și Japonia), campioana mondială a exporturilor în 1990, a fost cu mult depășită de concurenții ei.

Lumea s-a schimbat radical, dar industria germană trăiește la fel ca înainte. Fabrică mereu aceleași produse, sofisticate, binefințite, din punct de vedere tehnic, dar din ce în ce mai scumpe. Ultimul cuvînt îl au inginerii și nu, cum se întîmplă în alte părți, specialiștii în marketing. Industria germană realizează mai degrabă visurile tehnicienilor, decît dorințele clienților.

Țara cu cele mai mari salarii și cele mai puține ore de muncă

● Acum, cînd dezastrul a ajuns de notorietate publică, vinovații sînt căutați numai pe terenul celui-alt. Șefii de întreprinderi au dreptate cînd se plîng că Germania are cele mai mari salarii și cele mai puține ore de muncă. Costurile salariale americane reprezintă 76% din cele germane, costurile japoneze 80%. În schimb, nici un alt popor nu lucrează mai puțin decît cel german. Vacanța obișnuită este de 6 săptămîni și în multe sectoare a apărut săptămîna de lucru de 35 de ore. Japonezii, principalii concurenți ai germanilor, lucrează cu 640 ore mai mult pe an. Din acest motiv, investitorii străini ocolesc din ce în ce mai mult Republica federală și chiar fosta DDR, pentru că și aici salariile sînt pe cale să le ajungă din urmă pe cele din Vest.

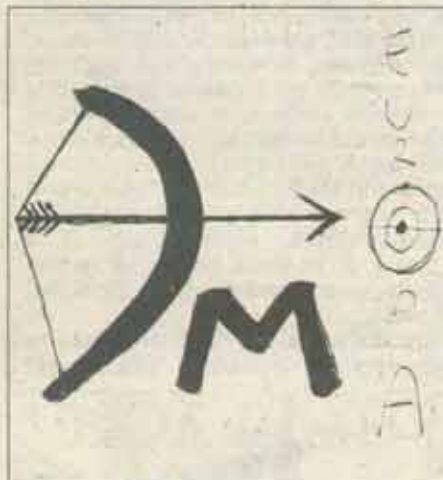
Multe întreprinderi încearcă acum să negocieze convenții noi cu comiteele de întreprinderi. Conducătorii vor să reducă salariile și să lungească timpul de lucru și se plîng din ce în ce mai mult de taxele și impozitele ridicate și de rigoarea reglementărilor în materie de protecție a mediului. Dar șefii întreprinderilor au contribuit ei înșiși foarte mult la declinul economiei germane. Se poate chiar vorbi de o proastă gestiune colectivă. Miliarde de mărci au fost risipite cu produse demodate, făcute pentru piețe inexistente. De teama conflictelor cu sindicatele, întreprinderile au păstrat cu anii activități și sectoare neproductive. În multe locuri, tehnicile și procedeele de producție sînt depășite și costisitoare, iar serviciile administrative din ce în ce mai pletorice. Patronii și-au girat prost afacerile. Ei n-au profitat nici măcar de mărirea comenzilor apărută după unificarea monetară, care au ajuns la peste 100 miliarde de mărci pe an. Foarte prompt în a critica guvernul pentru politica sa financiară, șefii de întreprinderi și-au cheltuit cu ușurință banii și nu par deloc pregătiți să trăiască timpuri grele. Cancelarul Kohl s-a săturat să tot fie țapul ispășitor al nepriceperii patronilor. După călătoria sa în Asia și-a criticat detractorii, arătînd că industria este singura vinovată de proastele ei rezultate. În India, în Coreea de Sud, în Indonezia, în Japonia gazdele i-au arătat marile proiecte americane, franceze sau italiene;

industria germană era absentă din aceste teritorii unde procentul de creștere obișnuit va fi scris în următorii ani cu două cifre.

În 1995, un muncitor din șase va fi șomer

● Potențialul Asiei nu va fi deci exploatat, și pericolul venit din aceste regiuni va fi cu atît mai mare. Japonezii domină deja sectoare întregi ale industriei și influența lor continuă să crească. Cu costurile sale salariale prohibitive, Germania nu mai interesează decît atunci cînd are o productivitate excepțional de ridicată. Dar industria germană nu atinge recorduri decît în reducerea locurilor de muncă.

● Doar în siderurgie, anul acesta au fost reduse 30.000 locuri de muncă. Reducerile din industria automobilului vor fi de 10 ori mai mari. În construcția mecanică, un post din opt este amenințat. În industria electrică nu există întreprinderi care să nu fi efectuat mari restrîngerii de personal. După estimările Institutului de cercetare economică, în 1995 un muncitor din șase va fi șomer. Mercedes-Benz, simbolul perfecțiunii tehnice și al puterii

economice, e în cădere din cauza unei proaste politici de concepție, a unei supracapacități și a prețurilor exorbitante. În sectorul său strategic, al producției și vânzării de mașini, în 1993 societatea se așteaptă la pierderi de peste un miliard de mărci. Volkswagen stă încă și mai rău. Se pot vedea similitudini cu anii 70, cînd, nerezistînd concurenței japoneze, ramuri întregi ale industriei foto sau ale electronicii de "loisir" au dispărut. Declinul începe în perioadele de succes: se întîrzie reînnoirea produselor. După unele opinii ale experților, imobilismul german este datorat indivizilor, persoanelor, directoratele fiind compuse în exclusivitate, de pildă în industria chimică, din chimiști și juriști, pe cînd la americani un directorat nu poate fi conceput fără un specialist în vânzări și marketing. "Conducătorii germani se scaldă într-o asemenea măsură în sucul propriu, încît reacționează cu foarte mare încredință la variațiile pieței" – opinează un manager din Detroit.

Patronii, politicienii și reprezentanții sindicatelor își împart vina crizei germane

● Cauzele crizei germane rezidă în lipsa de inovații și în teama de risc: de la biotehnologie pînă la microelectronică, invențiile germane sînt departe de a fi în frunte. Bilanțul brevetelor explică și el întîrzierea industriei germane. La fel de negativ este și bilanțul cheltuielilor pentru cercetare și dezvoltare. În acest domeniu, japonezii investesc de două ori mai mult, iar americanii de trei.

● Indiscutabil, economia germană se învîrte pe loc încă din anii 80, dar rezultatele se văd doar azi. În anii de boom, șefii de întreprinderi și de sindicate ajunseseră la un confortabil pact social. Reprezentanții salariaților din consiliile de administrație ale industriei

siderurgice ori de automobile aprobau pe atunci cu două mîni ceea ce azi denunță cu violență. Managerii germani trăiesc o viață de funcționari, posturile fiindu-le asigurate pînă la vîrsta de pensie. În consiliile de administrație, aceleași capete ocupă mereu aceleași scaune, acordîndu-și reciproc salarii mari. Nici măcar pe timp de criză nu renunță la vreo firimitură. Dar înțelegerea reciprocă dintre patroni și sindicate, care a făcut posibil miracolul economic, a devenit între timp un handicap. Aceași rețea de participări și relații personale care a făcut atît de stabilă economia germană, o împinge de-acum înainte în imobilism. Toți – întreprinzători, patroni și politicieni – au contribuit la greșeliile politicii economice, cimentînd structuri depășite. Șantieri navale și complexe siderurgice necompetitive au fost în mod artificial menținute în viață pe banii contribuabililor și în ciuda legilor concurenței. După prăbușirea blocului estic, slăbiciunile structurilor devin patente. Pierderile din siderurgie se cifrează la un miliard de mărci, în timp ce rușii, cehii și polonezii își exportă oțelul spre CE, la prețuri care sfidează orice concurență.

● Pierzîndu-și aura, "made in Germany" s-ar putea să devină cu timpul sinonim cu "prea scump, prea tirziu pe piață, prea puțin inovant". Telecopiatoarele, fotocopiatoarele, aparatele video și microundele (chiar cînd poartă logo-ul unei mărci germane) vin din Japonia, Coreea de Sud ori Statele Unite. În domeniul de viitor al optoelectronicii (laser, ecrane, foto), 66% din piața internațională este dominată de companiile japoneze. Se accelerează mutarea industriei textile în Europa de Est. Patronul Volkswagen-ului vrea să instaleze în Ungaria o fabrică de motoare pentru Audi. Siemens vrea să fabrice la Skoda piese pentru un tren de mare viteză. Industria germană n-are de ales: ca să supraviețuiască trebuie să producă în lumea întreagă. Dar care sînt producțiile care mai au șansa să supraviețuiască în Germania?

● Serviciile reprezintă doar 57% din locurile de muncă din Germania – pe lîngă 69% în Statele Unite: așadar, mai există o marjă. Sectorul bancar însă concediază masiv. După unele opinii, sediile sociale ale întreprinderilor germane ar trebui să se concentreze asupra cercetării aplicate, inovațiile trebuind să fie apoi difuzate în sucursalele din lumea întreagă.

● Pentru sectorul industrial german, perspectivele sînt întunecate. În Estul Germaniei multe persoane nu vor mai găsi niciodată un loc de muncă, iar în Vest vor fi și mai multe. Sociologii se tem că situația să nu devină cumva un "explozibil politic". S-ar putea evolua (după unele previziuni sociologice) către o societate scindată, cu un nucleu productiv de salariați și o tot mai mare franșă de pensionați – de bine de rău –, de persoane aruncate în ghetouri și subcultură.

● La începutul anilor 80, cînd nu existau probleme atît de grave, se făceau multe dezbateri în privința viitorului muncii. Acum, cînd șomajul a atins 3,5 milioane de persoane și amenință să mai ia și alte milioane, peste tot domnește tăcerea: iar cînd începe o dezbateră este o perplexitate generală. Patronii repetă că germanii ar trebui să lucreze mai mult – ca și cînd ar exista prea mult, nu prea puțin de lucru. Sindicatele cer, ca și altădată, o reducere a timpului de lucru, ca cînd costurile muncii n-ar fi și așa prea ridicate. Patronii și politicienii mizează încă pe o revenire. Mutăția s-a petrecut în sfera economică, dar ea încă nu a atins mentalitățile.

Traducere și adaptare după
"Der Spiegel" și "Courrier International" –
GABRIELA ADAMEȘTEANU

Gabriela Adameșteanu (redactor-șef), Rodica Palade (redactor-șef adjunct), Andrei Cornea (redactor-șef adjunct), Dan Perjovschi (director artistic), Tia Șerbănescu, Horațiu Pepine (publiciști comentatori), Raluca Stroe Brumariu (actualitate politică), Oana Armeanu (actualitate culturală), William Totok (correspondent la Berlin), Ion Miron Damian (correspondent la Paris), Florina Popa (șef departament economic), Cornelia Niculae (contabil), Radu Dobândă (șef serviciu corectură), Manuela Gheorghiu, Liliana Kipper, Alexandru Cirip (corectură), Gina Marin (fotoreporter), Didina Marc, Maria Filip (procesare texte), Mircea Ionescu, Ioan Condor, Mihnea Chiuiș, Flori Sava (difuzare)

Responsabil de număr: Rodica Palade

Consilier în probleme economice: Ilie Șerbănescu

Redacția și administrația: București, Calea Victoriei 120. Telefon 614.17.76, Fax. 614.15.25.

ISSN-1220-5761

tipărit la
"PROGRESUL
ROMÂNESC SA"
Calea Plevnei 114
Tehnoredactare
computerizată
Adrian Baltag
Revista "22"